

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare
(așară de Iuliu, August).
o dată pe lună.

REDACTOR:
GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:
Pe an 6 fl. (14 franci.)
Pe $\frac{1}{2}$ de an 3 fl. (7 fr.)

SCRISORI DESCHISE

CĂTRĂ V. A. URECHEA, PREȘEDINTELE LIGEI CULTURALE.

II.

Domnul meu!

Dta vei ști din Istoriă, că cu o mie de ani înainte de asta a venit aici un popor din Asia și cuprinzând țara aceasta cu brațul și sângele propriu a botezat-o după numele lui: «Ungaria.» Și de o mie de ani acest stat nici când nu a încetat a fi maghiar, cum a fost și națiunea ce locuia în acela. Vei mai ști și aceea — tot din Istoriă — că noi românii am trăit pre acele timpuri în Balcan, împreștiați printre popoarele albane, grecești și bulgare de unde ne-am imprumutat limba, obiceiurile, credințele. Dta, ca limbist și istoric trebuie să știi că în limba acestui popor, chiar așa ca în obiceiurile, portul și credința aceluia e foarte multă influința greacă, bulgară, albană, sau preste tot influința balcanică ceea ce ne dovedește mai chiar decât lumina soarelui că am trăit la o dată cu acele popoare și că nu avem nimic din limba go-

ților, avarilor și hunilor, popoare cari au trăit și domnit pe aici înainte de venirea Maghiarilor, ceea ce ne dovedește că românii nici că au venit în atingere cu aceste popoare. Dta, ca istoric nu ne poți produce o singură urmă de esistență a românilor de azi în Dacia înainte sau și după venirea maghiarilor după-ce la a. 274 d. Chr. a încetat domnia romană. Nu ne poți arăta o singură luptă cu barbarii ce năvăleau în țară; nu ești în stare a ne arăta un singur șir în opurile scriitorilor din Bizant, o singură peatră între antichități cari ne-ar dovedi că acest pământ — înainte de venirea maghiarilor — ar fi fost al românilor. În documentele existente în întreagă țara aflăm pomenindu-se numele românilor numai cu mai multe sute de ani după acestei țări, (1222) și modul de viață ne arată aceea, că au venit din peninsula Balcanică. Scriitorii bizantini însă pomenesc mai adese-ori viața românilor în peninsula și înainte de venirea maghiarilor. Până când deci

întreg naturelul poporului și mai multe documente istorice vorbesc pentru originea balcanică, până atunci originea dacică nu suntem în stare a o documenta nice prin un singur document.

Prea bine știu, că dta și soții dtaie nu mult pond puneți pre faptele istorice, dupăce dvoastre vă fabricați istoria corăspunzătoare politice ce urmați, de la care nici la un cas nu voiți a vă abate; v'ați făcut — ca copii — o jucărie pre carea nu o puteți nimici. Cu aceasta Istoria dvoastră, a căror dătorință ar fi predicarea și lățirea luminei și înțelepciunei, înșelați o națiune întreagă, ba blăstămați pre toți aceia cari nu vă cred orbiș. Aceasta e paciința dvoastră pre terenul știintific. Dar nice chiar în Istoria aceasta fabricată de însiși dvoastră nu am aflat scris nicării, că acest stat de la venirea maghiarilor să fi fost românesc, fie și chiar numai pre un moment, că pre teritoriul acestui pământ noi am figurat ca cuceritori sau popor autohton.

E prea învederat deci, că noi românii în acest stat înainte de venirea maghiarilor nu am fost stăpâni, ear sub maghiari nu am fost factori constituționali ci am figurat numai ca imigrați cu datinele, obiceiurile și instituțiunile noastre balcanice; am figurat ca rasă, naționalitate, dar ca națiune nice odată. Acesta e adevărul!

Istoria statului și a națiunei maghiare a decurs în timpul alor o mie de ani înaintea ochilor Europei întregi. Nu se poate ascunde nice pata, nice rasa splendidă. Natura națiunei se reoglindează din istoria

sa milenară. Gânduri binevoitoare sunt pentru ea superflue, cele reuvoitoare deja nu-i mai pot strica. Dacă pre maghiari nu-i va putea apăra trecutul de o mie de ani și caracterul consolidat al acelora, atunci nimică nu-i mai poate. Dacă o mie de ani nu au arătat că maghiarul e croit pentru Europa, nu va putea face nice o broșură binevoitoare. Dar nu-i poate strică nice o broșură. Și mai cu samă nu-i poți strica dta domnule, carele orbit de invidia neînfrănată nu mai știi face deosebire între alb și negru. Pentru dta istoria acestei națiuni este o pată mare pre mapa Europei în carea națiunea e un pecet negru în care nimic alb nu se afla.

Un om de atare natură, care și-a pierdut echilibrul moral atât de mult, care nu mai are simț decât numai pentru ce e rău, acela nu mai poate strica nimenui.

Națiunea aceasta e întocmai ca ori-care alta, are păcate, dar are și virtuți. Nu are însă mai multe păcate ca cele mai civilizate state ale Europei, e însă mai pre sus decât multe din elc. E mai pre sus la tot cazul însă decât cea română, și așa trēbue să fie căci cultura aceleia e de noauē sute de ani latină pre când a națiunei române e — slavă. Noi ne batem dinții sus și tare, tot mereu, făr' de nctare cu originea noastră latină, ba pre basa acesteia pretindem dela Europa favor și simpatii, da pentru aceea stăm gata de a rēstigni pre papa din Roma și a emigra la — Kiew; ne nēsuim mereu spre rēsărit, până când maghiarii de mult trēsc în apus.

Între regii națiunii maghiare au fost și oameni sânti, mari înțelepți, eroi și mari cuceritori. Națiunea maghiară încă a iubit în tot timpul înstituțiunile liberale; în lupta pentru libertate nice când nu a fost cea din urmă, a ajutat pe cei persecutați; în obiceiurile sale creștinești umană și cu frica lui Dumnezeu. Și-a iubit patria și pre rege mai pre sus decât toate. Nu și-a cruțat sângele nice-o-dată nice pentru ea, nice pentru alții; ba era un timp când națiunea maghiară a fost unicul stîlp al creștinismului în întreaga Europa. Câte exemple se citez pentru fiecare aserțiune? Această națiune tot-de-a-una a avut și va avea inimi. Dacă au invidiat'o au invidiat'o pentru aceea, căci a arătat o iubire rară față de tradițiunile, înstituțiunile, limba, independința patriei sale, purtând tot-de-a-una sabia 'n mână spre apărarea acelor necruțându-și sângele; căci nu a suferit jugul strein în grumazul său, că nu a cunoscut alt domn, alt săpîn pre pământul său ci voiea a fi liber în țara lui. Pentru aceea a avut și va avea inimi. De o mie de ani multe mii de maghiari și-au vîrsat sângele ca acest stat să fie susținut pre sama maghiarilor, a naționalităților, civilizației și libertății.

Și azi, după o mie de ani, după atîta sânge vîrsat, după atîte lupte și jertfe se pomenește un istoric unilateral al unui stat nedezvoltat de șasăsprezece ani, în frunte Ligei și bucină, că națiunea maghiară, fiindcă trăește pre pământul său propriu cu limba sa și cu libertatea sa proprie de o mie de ani: e o

hordă barbară și vandală carea trêbue ștearsă de pre fața pământului întocmai cum uciz lăcustele cari rod tot cei verde; că instituțiunile, legile, constituțiunea aceleia pentru cari a luptat atîta o națiunea în decursul alor o mie de ani, sunt o riză fără de valoare carea stă în calea culturai și ideilor liberale ale Europei. Nu-ți vine dtale aceasta de cel puțin, ridicol? Nu-ți vine curios, că dvoastră, cu o cultură de trei-patruzeci de ani dați înștrucție unei națiuni cu un trecut de o mie de ani, ca să pretindeți țara aceleia dta și consoții dtale fără nice un merit numai pe basa orinei latine pre seama dvoastre? Și încă mai sunt oameni în Europa cari ve tind mână în o luptă care poate fi ori cum numai cinstită nu.

Domnul meu! Dacă dta și consoții ați fi ceva fințē perfecte în statul domniilor voastre; dacă v'ați putea barēmi apropia de răbdarea, liberalismul, meritele cari le-a câștigat națiunea maghiară în decurs de o mie de ani pre sama ideilor liberale ale Europei; dacă nu ar fi fost chiar statul maghiar acela care a pastrat cultura, literatura, limba și naționalitatea română față cu slavismul și grecismul principatelor române, încă atunci mai că aș fi aplecat a zice că dta și soții Ligei dtale poteți aduce cauza maghiarilor înaintea unui juriu imparțial european; dar așa numai, fără nice un merit, numai pre basa unei origine latine — carea dta la nici un cas nu o meriți căci te folosēști de ea în mod neiertat — a pretinde dojenirea acelor pēcate presupuse în cari acasă dv. aievea înotați până 'n grumaz,

este o cutezare și impertinență atât de mare că în tot occidentul cult nu-i pot găsi părechea.

Națiunea maghiară e chiar așa precum se vede. Nu are obiceiul a-și înfrumuseța nice trecutul nice prezentul; și recunoaște însă greșele, și recunoaște defectele și păcatele. Pre rotogolul pământului națiune perfectă încă nu a existat nice când. Numai dta zici că națiunea română e perfectă, numai dta și Liga voiți a ne prezenta națiunea română, trecutul, prezentul și moravurile aceleia de atari cum nu-a fost și nu este. După dta, națiunea română e o perfecțiune deplină, de progres nu mai are nevoie, o scădere are numai și aceea e înprejurarea că nu posedă Ardealul până la Tisă. Pentru aceasta 's barbari maghiarii și pentru aceasta trebuie alungați din Europa și împărțită țara lor între elementele latine. Domnule! Cu scrieri volante pline și încărcate de minciuni și calumni încă nu s'au cucerit țeri.

Eu ca cetățean maghiar meditănd și îngrijat fiind nu numai că am descoperit scăderile, erorile și păcatele guvernului și a publicului maghiar ba le-am și sbiciuit pre acele. *) Am criticat înprejurările noastre interne și nice cu maghiarii nu am fost mai cruțător. Dar nu am dus-o înaintea streinătăței. Presa și publicul maghiar însă nu m'a sugrumat cum m'ar sugruma ori care membru al Ligei pentru că am pășit contra amăgirilor pe față. Maghiarii recunosc competența criticeii

*) Vezi opul meu intitulat Magyarok — Románok.

din partea ori și cui, dar Liga nu; unitate în gândire și simțeminte în nice un stat nu se poate obține, mai ales în un stat poliglot, căci încă om așa înțelept nu s'a găsit care se fi descoperit o formă de guvernare carea se facă destul tuturor intereselor. Da, pre teritoriul statului maghiar, în sistemul de guvernare, în publicul maghiar, sunt și se află erori, cari de multe ori au pus pe cugete și umplut cu grijă pre cetățeni. Nu-i nicării pre lumea aceasta, constituțiune perfectă și fericire deplină pentru cetățenii unui sau altui stat. Pentru aceea sunt și la noi opoziții ca și în alte staturi.

Dar cu toate că pre teritoriul statului maghiar se pot observa erori și greșele, întreb pre domnul Urechea, ce te interesază acele pre dta? Ce te doare capul de aceea că la noi se comit erori sociale și guvernamentale — fiind cetățeanul unui stat străin — atunci, când noi nu criticăm asemenea ba poate și cu mult mai mari erori a-le statului dtale și pre acele nice nu le ducem înaintea juriului european? cu ce impertinență cutezi a te atinge de aranjarea afacerilor interne ale unui stat constituțional, a pretinde alte forme de guvernare, alte înștițuțiuni, când noaue nici că ne pasă de forma guvernului și înștițuțiunile statului dvoastră? Te întreb, în urma cărui defect moral agitezi dta ajutând chiar cu bani o parte din cetățănimea statului maghiar trimittindu-i cu zecile 'n temniță căci deneagă credința ce dătoresc patriei și regelui, pentru aceea, căci guvernul nu e aplicat să dea o atare formă de guvern ca și care dvoastră

străinii ați dori din propriul punct de vedere? Cu ce drept amăgești dta și companiștii dtale pe tinerii noștri în afară, primești cu entuziasm pre cei dejudecați, lauzi și sprijinești lupta lor contrară statului când civilizațiunea și ordinea ori cărui stat consolidat pretinde stima legilor existente? Și cu ce neobrăsnicie puteți dvoastră pretinde admoniare față cu un stat străin din partea Europei, când dvoastră în statul tinerul păcătuiți de sute și mii de ori contra umanității și liberalismului? Sau doară pentru aceea o-a asigurat Europa independința și regatul dvoastre, ca în loc de a vă desvolta puterile materiale și spirituale, mai întâi și mai de grabă să vă apucați a forma o ligă cu carea să periclitați independința și libertatea statelor vecine? Pentru aceea ați avut trebuință de regat, ca din acela să răsturnați liniștea comună în acele staturi, în cari locuesc românii și prin aceea să periclitați pacea europeană? Dvoastră dar nu mai aveți acasă nimică de lucru, după o independință de șasăsprezece ani v'ați și îndeplinit misiunea dvoastră pre carea alte state nu și-au putut' o îndeplini cum se cade nice în decurs de o mie de ani?

Sum român, dar românitătea mea nu merge așa de departe încât să ve urmez în aventuriile din streinătate și în amăgirile periclitătoare de stat și națiune. Românitătea mea pretinde desvoltarea puterilor interne ale națiunei.

Oare ce ați zice dvoastră, dacă cineva v'ar aduce înaintea străină-

taței afacerile dvoastre interne? Dacă v'ar acusa că:

1. Despotați 700.000 de jidovi (contra prescriptelor contractului de Berlin) de toate drepturile cetățănesti. Atâta minte aveți, ca să luați de pre spatele lor dare și să-i înrolați la miliție, dar atâta simț nu prea aveți că în prețul banului și sângelui jertfit să-i provedeți cu drepturi de cetățeni. Dvoastră călcând în picioare toate punctele de vedere ale umanității și civilizațiunei țineți 700.000 de oameni în sclăvie deși aceia din cele mai vechi vremuri sunt chiar așa fii ai statului ca și dvoastră. E căm șod că dta, senatorul, președintele Ligei carele pretinzi dela alte state pentru cetățenii investiți cu toate drepturile cetățănesti încă și mai multe beneficii, acasă, în senat te desbraci de aceasta umanitate predicând, că pre pământul României numai «român» și numai «greco-oriental» poate poședeza drepturi cetățănesti.

2) că încă nici azi nu ați estins constituțiunea patriei-mamă și asupra popoarelor de altă limbă din Dobrugea; că acelora nu faceți loc în reprezentanția națiunei; că nu le respectați limba; că le împuneți limba română în școală și funcțiuni? La spatele dvoastră cu miile emigrează mohamedanii desprețuiți și persecutați din Dobrugea; pre jidovi, curat numai din nesuferință îi escortați până la hotarul țerii; îi alungați afară în numele civilizațiunei și a umanității.

3. Dvoastră ați umplut Europa întreagă cu vandalismul, barbarismul maghiarilor pentru că aceștia ofensați în patriotism, au spart lui

Rătiu trei ferestri, mințind sus și tare că i-a scos casa din fundament. Ba i-ați adunat chiar 10.000 fl. desdaunare pentru cele trei feresti, cari bani el de repețite ori i-a pus la chimir. Și dvoastră în oraș la București v-ați acățat de o societate maghiară, i-ați spart încuietorile și ați răpit cu multă fală drapelul ce forma proprietatea acelei reuniuni, l-ați sfirțicat și ars în public. Aceasta faptă eroică, dta — carele pentru 3 feresti te îndrepti cătră Europa în numele umanității și a civilizațiunei — ai lăudat-o până 'n ceriuri împreună cu presa a cărei gură e plină de axiomele mărețe ale umanității și civilizațiunei, dar de a căror îndeplinire sunteți așa de departe, ca un zullukaffer de saloanele Parisului.

5. Predicați libertatea de presă, scrieți tomuri întregi despre nerabdarea maghiarilor atunci, când pressa română aici la noi e plină de gunoi aruncat contra națiunei maghiara, — dvoastră acolo nu de mult ați atăcat pre corespondentul jurnalului «Gazeta de Colonia» Haus Krauss, i-ați deschis cu forța sicriele și l-ați silit la predarea manuscriselor; ați bătut pre redactorul «Adevărului», i-ați ruinat redacțiunea așa de sdravên încât legea fu silită a vă judeca la plătirea unei desdaunare de 24000 franci.

Sau să vă reamintesc esilarea autorului bucății teatrale «Nunta de la Văleni» și a redactorului foii »Evenemîntul», pentru că aceștia nu au fost aplecăți a vă linguși maniei dv. esagerătoare? Dvoastră sunteți perfecți; a scrie despre dvoastră e permis, dar cine scrie

râu despre dvoastră, de acela e vai și eară vai, căci e ca bătut de Dzeu, pre care dvoastră nu prea vă îndătinați a-l cruța!

Până când dvoastră agitați pre cetățenii statului maghiar ca să pășască contra statului lor propriu și să'l acuse înaintea străinătăței, acasă smulgeți limba aceluia, care cutează a vorbi în străinătate contra dvoastră și rupeți mâna carea cutează a scrie contra dvoastre. Aceasta e moralul admirabil și logica ce poședeți dvoastră.

6. Oare ce ați zice dvoastră dacă cineva ar espune în un loc public al Europei pre țeranul întreg, sdravên, sânatos și frumos al statului maghiar și pre țaranca neasemnat de frumoasă din Seliște alături cu heloții de țarani slabi, schilovi ai dvoastră — și ar zice: iacă românul subjugat din Ungaria și și iacă țaranul apărat, crescut și hrănit de Ligă din România? Aceasta esoposție din punct de vedere a nimicirei totală a Ligiștilor ar trebui aranjată.

Dvoastră Ligiștii totuși mergeți câte patruzeci în Haaga la congresul de pace ca să înficiați aerul blând al congresului de pace cu microbii pismeii, separatismului și certelor continue atunci, când dvoastră acasă păcătuiți atât de mult contra umanității și a ideilor liberale față de propriul dv. popor.

Și totuși cu un «A pe l la dreptate» subscris de 300000 oameni apelați la dreptate atunci când la dvoastră nice că aveți idee despre adevăratul concept al umanității juste.

În nice un stat în care locuesc

Românii (Turcia, Rusia, Austria) nu e așa frumos, cult, avut românul și atât de bogat în biserica, viața socială, presă ca în țara ungurească. Acesta e un fapt care nu pretinde nice un comentariu. Azi în Europa nu sunt națiuni barbare, fapte barbare pot să obvină, dar de națiuni barbare nici că putem vorbi. Prin urmare din dta și consoții dtale atunci, când porecliți de barbară și vandală pre aceea națiune carea investește pre connaționalii dintre toate națiunile alcătuitoare de stat cu cele mai mari libertăți, nu vorbește civilizațiunea, umanitatea, dreptatea, ci cea mai neîmpăcată ură ce o nutriți față de o națiune carea trăește în patria sa proprie cu libertatea sa proprie și carea ve stă în calea visurilor și nebuniilor dv. ca o stîncă nemișcaveră; sau ve face să vorbiți cutare putere străină în a carei mâni dv. sunteți nescari păpușe simple; citroane, pre care le storc apoi le aruncă în gunoi.

Dacă e ceva ce nu aparține în cadrul civilizației, umanității și creștinătății Europei de azi, aceea de

sigur e ura dtale nespusă față de o națiune pacinică carea dtale nemică rău nu-ți-a făcut, ba carea până azi a făcut cele mai mari servitii culturale române dintre toate popoarele. Da, o ură nespusă ca și aceasta e foarte barbară.

Așa cred și știu, că maghiarului nu-i pasă dacă dta visezi de un mare stat roman, ba nice de aceea nu-l doare capul că dta și consoți visați despre cucerirea Ardealului, dar trebuie să protesteze contra aceea, că dvoastră să ve luptați cu trădări copilărești, cu minciuni goale, cu calumniări răuvoitoare; nu ca contrarul cinstit și de omenie pe față, ci voind ale răpi onoarea pe furiș; ve folosiți de flecărie în loc de braț și în locul puterii și supremației dv. amintită atât de des puneți în circulație sprijinul exaltațiilor Europei. Pre maghiar tot-de-a-una puterea proprie la mântuit, Liga și dta ve tupiliți după scutul altora și acolo cercați mântuire.

Aceasta te caracterisază mult pre dta și numai spre onoare nu-ți poate servi.

Grig. Moldovan.

SUPLEMINTE LA ETNOGRAFIA ASIEI ȘI A EUROPEI OSTICE DIN SECLUL AL IX-LEA ȘI AL X-LEA.

(Urmare.)

Dela Huihu-i la Nord-ost sã estindea imperiul Uigurilor, care sã numea de scriitorii chinozi: Kao-esang (Kusan.) Acci scriitori scriau în loc de Uigur: i-ngu-lu (scurtat: ingu.) Tot acci scriitori nu consimt cu afirmațiunea, că po-

porul «i-ngu» ar' fi identic cu *Ku-se*, — cu toate acestea Schott dispută asupra acestei identități zicând, că *Ku-se* sau *Kuesa* e tot una cu *Kucse*.¹⁾

¹⁾ Vezi pag. 32 la o. c.

După Vámbéry sëmănta Uigur ar fi identică cu Tagazgaz-i (Tughzghuz) a căror capitală precum cetim la Masudi, ar fi fost acel *Kusan*, care conform afirmațiunei scriitorilor chinézi, Uguri îl numeau «*Kaocsang*.»¹⁾

Moisa Khorenei (mort în 489) zice despre imperiul kusan, că în secul' al V-lea ar fi fost destul de puternic.

Peregrinul chinez Hiouensthsang amintește că prela anul 630 d. Chr. a găsit în părțile orașelor Kusan (chinezește: Kuei-cse sau Khiü-csi.) Karasar și Turfan mine bogate și negustorie înfloritoare, — și cumcă negustoria arabă dela Kusan se împărta în două ramuri, unul care pornea din Ferghana și trecea prin pașul Terek, iar celalalt mergea în direcțiune Sudostică prin Talas și Issi kol către Kusan (Kuesa, Kuese.)²⁾

Sub domnia dinastiei Tsin (Tsin) (secl. III. și IV d. Chr.) *Kusanul* a devenit un oras renumit, în urmarea căreia mai târziu s'a numit întreg ținutul după densus.

În evul vechi au locuit în aceasta provincă Issedonii (vezi istoria lui Herodot tomul IV. pag: 13, 25, 26), iar în locul orașului Kusan a fost orașul numit: Ἰσσηδών ἢ Ερωδία (vezi pag. 25 din Tomaschek V. «Ueber das Arimaspische Gedicht des Aristesas.»)

În anul 1891 prințul Henri d'Orleans cu Gavril Bonvalot au ajuns dela comuna Korlea și dela Kasan spre ost de câteva mile departare la riul Tarim.³⁾

Vámbéry descrie confinierele țerei Uigurilor (Uiguristan) în modul următor: Spre ost provincia chineză Kan-su și deșertul Gobi, spreasud Tibet și munții Kuen-Lün, spre vest șesul Pamir iar spre Nordost Dsungaria și munții Alatau cu estinderile lor sudice. Vámbéry zice, că

¹⁾ Pag. 316 din: «Das Türkenvolk (Lipsca 1885) în timpul călătorului chinéz Fabian prela anul 400 d. Ch. *Kasanul* era în stare înfloritoare.

²⁾ Pag 183 din tomul 1. a opului: «Geschichte des Levantehandels im Mittelalter», de Heyd Vilmos. Stuttgart, 1879.

³⁾ Vezi: «Supplement au journal Le Temps» Janvier 1891.

locurile mai principale a le Uigurilor au fost în Komul (Kkámil, Hamil, Hami), în Turfan și Karaseh, iar despre Kusan nu amintește nemic¹⁾ deși scriitorii chinézi precum am amentit mai sus, numesc țara Uigurilor: *Kaocsang*. În secul' al VII-lea și al VIII-lea Tibetanii au ocupat din nou teritorie din provinciile Tagazgazilor.

Preste acest imperiu apoi au continuat o negustorie viuă din Transoxiana spre China. Principele Transoxianiei precum am amintit se numea principele «animalelor sălbătice și a cailor.» La anul 874 d. Chr. împăratul chinez s'a dechertat în fața lui Iha Vahab, că principele Tagazgazilor e cel mai puternic dintre cei cinci regi ai lumii.

Chiar astfel zice și Masudi la anul 943 d. Chr. clasificând pe cei cinci regi în modul următor:

1. Regele Babel (melik Bâbil, resp. chaliful Bagdadului), care dintre domnitorii lumii ocupă locul prim chiar precum e luna între stele, — de aceea s'a și numit «*sahâni sah*.» Tot Masudi adaugă, că așa a stat lucrul în trecut, dar acuma e altcum (hadza kan fima madha, la fi hadza el vakt.)

2. Regele Indiei, ca un rege al înțelepțiunei și al elefanților, căci în curtea Kosroesilor persiani se susțineă, că înțelepțiunea vine din India.

3. Regele Chinei, pentrucă nu există domnitor, care să guverneze mai bine subalternii decât densus; e orou și înresistent.

4. Regele acela al Turcilor (melik min muluk el-turk) care dispune de Kusan și care domnește preste Tagazgazi (ssahib medinet Kusan ve hu malak olthagaz-gaz) și care poartă titlul animalelor sălbătice și a cailor, pentrucă nice un domnitor n'are, mai mulți luptaci și cai, decât el. Imporiul lui se estinde între deșerturile Chinei și a Khorasanului, titlul lui regese o irkhan (ir-khan.) Nice principe-turc ori stat independent nu s'ar

²⁾ Uigurisché Sprachmonumente und das Kuduku Bilik. Insbruck 1870.

potea s \ddot{a} m \ddot{t} i destul de putere nice a emula cu d \ddot{e} nsul.

5. Regele Rumului, care s \ddot{a} numește regele bărbaților (melik er ridsal) pentru c \ddot{a} nu este rege, care ar avea bărbați mai frumoși dec \ddot{a} t el.

Ceialalt \ddot{i} regi is de rangul egal. Oamenii s \ddot{e} sub \ddot{i} mp \ddot{a} rt \ddot{i} n deosebite clas \ddot{e} , sunt adec \ddot{a} merzbani, patriei și tarkhani (kad ruttib en-mas dsaman meratikkum, femerzban, thr \ddot{i} k vetarkhan.)¹⁾

Opul lui Masudi senior zice despre Tagazdazi \ddot{i} n alt loc urm \ddot{a} toarele: «Capitala lor zace \ddot{i} ntre Kusan (Kaocsang) Khorasan și \ddot{i} ntre China; la 943 d. Chr. ei is cei mai cur \ddot{a} joși \ddot{i} ntre toate popoarele turcești ei is cei mai puternici și cei mai bine guvernați.

Regii lor poart \ddot{a} titlul de irkhan și ei is s \ddot{e} nguri \ddot{i} ntre toate popoarele turce, cari urmeaz \ddot{a} doctrinelor Manes.

\ddot{I} ntre popoarele turce s \ddot{e} amintesc; Kaimaki, o s \ddot{e} m \ddot{a} n \ddot{t} e de a Guzzilor care probabil e identic \ddot{a} cu numele s \ddot{e} m \ddot{a} n $\ddot{t$ iei din classa a 12-a a Guzzilor Uesuki, adec \ddot{a} cu numele Kinaki care termin ne vine de mai multe ori \ddot{i} nainte \ddot{i} n Seld-sukname; s \ddot{e} mai amintesc apoi *Barskhani* (doar \ddot{a} numiți Barși dela Pars, ceceae turcește \ddot{i} nseamnă: panter \ddot{a}); urmeaz \ddot{a} apoi Bedijeki, Dsarijeki cei mai vitezi \ddot{i} ntre Guzzi și Khozlodsi, cari s \ddot{e} disting prin structura \ddot{i} nalt \ddot{a} și framseța deosebit \ddot{a} , acestia din urm \ddot{a} locuiesc \ddot{i} n \ddot{i} nutul Ferg-hana și Sas (mai t \ddot{a} rziiu Taskend.)

Mai de mult au domnit preste toate s \ddot{e} m \ddot{a} n $\ddot{t$ ile celoralalt \ddot{i} Turci din a c \ddot{a} ror rass \ddot{a} s'a derivat Khakhanul Khakhaniilor, care a domnit preste regiunile (cr \ddot{a} imile) tuturor Turcilor.²⁾

¹⁾ Vezi cap XVI. din opul \ddot{i} ntitulat «Kitab el-muruds etc.

²⁾ Kazvini scrie numirea Khozlods a națiunilor Turce cu Khotlods sau Khatlads, observ \ddot{a} nd despre acest popor, c \ddot{a} p \ddot{a} m \ddot{e} ntul lui e cale de 10 zile, și c \ddot{a} el e mai puternic dec \ddot{a} t toate popoarele turce. Ei ieu \ddot{i} n c \ddot{a} s \ddot{a} tori \ddot{a} surori (influență iranic \ddot{a}) și femeia a c \ddot{a} rui b \ddot{a} rbat a murit, nu i esto iertat a s \ddot{e} m \ddot{a} rita a dou \ddot{a} oar \ddot{a} . Divorț la ei nu esist \ddot{a} . Regii nu s \ddot{e} pot c \ddot{a} s \ddot{a} tori. Dup \ddot{a} c \ddot{a} țiva istoriografi poporul Khatads ar fi locuit \ddot{i} n Sistan și Afganistan. J. V \ddot{a} mber \ddot{y} «Das T \ddot{u} rkenvolk» pag 7. observarea a 3-a.

Din acești Chachani a fost turcul Afrasiab cuceritorul Persiei.

De presinte Turci n'au chachani; c \ddot{a} ror \ddot{a} s'ar putea subordina; aceasta staro de lucruri sust \ddot{a} dec \ddot{a} nd orașul Amas din \ddot{i} nutul Samarhan a devenit ruine.)

Masudi sust \ddot{i} ne și aceea, c \ddot{a} domnitorul Chinei p \ddot{a} n \ddot{a} c \ddot{a} nd era prol \ddot{a} ng \ddot{a} principiile religionare samanisme, tot-de-una a tr \ddot{a} it \ddot{i} ntr'o continu \ddot{a} inimizit \ddot{a} cu Tagazgazii; \ddot{i} ndat \ddot{a} -ce a primit \ddot{i} nv \ddot{e} ț \ddot{a} turile lui Manes, cari comb \ddot{a} teau principiul fundamental dintre bine și r \ddot{e} u a tr \ddot{a} it \ddot{i} n deplin \ddot{a} c \ddot{a} telegere și pace cu irhanul Tagazgazilor.²⁾ Masudi sust \ddot{i} ne c \ddot{a} estensiunea imperiului Tagazgazilor era de o sut \ddot{a} pr \ddot{a} jini.³⁾ Manichaeismul⁴⁾ s'a str \ddot{a} pl \ddot{a} ntat \ddot{i} ntre Tagazgazi din Persia; Manichaeii isgoniți din Persia s'au putut stabili \ddot{i} ntre Tagazgazii, ba le-au fost iertat a-și validita publice și doctrinele. Ibn el-Athir observ \ddot{a} , c \ddot{a} unul dintre principii de mai t \ddot{a} rziiu ai Uigurilor a trecut la religiunea Manichaeilor, numele Tagaz acuma l'au \ddot{i} nlocuit c \ddot{a} cel al Uigurilor. \ddot{I} n orașul Kusan Manichaeii au avut o biseric \ddot{a} cu numele Manisse. Abrulf \ddot{a} rads ne comunic \ddot{a} \ddot{i} n opul s \ddot{e} u \ddot{i} ntitulat: «Kitab el-fihrist» mai multe date interesante cu privire la manichaeismul Tagazgazilor; \ddot{i} ntre altele zice, c \ddot{a} c \ddot{a} nd regele Khorasanului din casa domnitoare a Samanidilor a voit a ucide pe toți Manichaeii afl \ddot{a} tori \ddot{i} n țara sa, regele Tagazgazilor l'a amenințat, c \ddot{a} la cazul c \ddot{a} nd ar cuteza a face aș \ddot{a} ceva, el \ddot{i} nc \ddot{a} o hot \ddot{a} rit a lucra tot astfel cu Mohamedanii afl \ddot{a} tori \ddot{i} n un num \ddot{e} r cu mult mai \ddot{i} ns \ddot{e} mnat \ddot{i} n țara sa; \ddot{i} n urma acestor ameninț \ddot{a} ri el a abzis de planul s \ddot{e} u.

Un comandant (conduc \ddot{a} tor) a unei deput \ddot{a} țiuni chineze scrie \ddot{i} n r \ddot{a} portul s \ddot{e} u despre c \ddot{a} l \ddot{a} toria \ddot{i} ntreprins \ddot{a} \ddot{i} n 981 la principele Hui-hu, c \ddot{a} provi \ddot{a} ța Laocsang era m \ddot{a} rginit \ddot{a} la Sud de Kothon (Kothanul ce z \ddot{a} cea pe malurile Kara-Kachului),

¹⁾ Vezi cap XV. din opul op. cit.

²⁾ Vezi tot \ddot{i} n capitlul XV. din op. cit.

³⁾ Vezi capitlul LXII din op. cit.

⁴⁾ Manes a tr \ddot{a} it \ddot{i} n secul al III-lea.

a Sudvest de provinciile Khalifatului arab, la vest de Tibet. În capitală Kusan există aproape la cincizeci clădire buddhiste, și tot aici are Manes un templu numit Mani-sse, în care servește preoți veniți din Persia.

Provincia e bogată în cai, regele, regina și principele moștenitor au stăvile separate.¹⁾

În imperiul Uigur, unde manichaeismul a prins rădăcini adânci, și islamul a făcut cuceriri; afară de aceste confesiuni, după cum cetim la scriitorii chinezi, în sufletul poporului Uigur a dat de pământ roditor și buddhismul.

Dupăcum am văzut căm prela 981 în Kusan erau vro 50 clădire buddhiste; delă un scriitor chinez știm că chachanul Hui-huilor, — care domnea și preste sămânțiile Uigure, — a dispus solilor trimese în 1068 la împăratul Chinei, ca să cumpere pentru dănsul un exemplar — ornat și scris cu litero de aur — din opul numit pradsna și care conținea condițiunile religiunii buddhaiste.²⁾ E caracteristică la rasele turce, — în inima cărora n'a prins rădăcini islamul, — cât de indulgente erau față de deosebitele confesiuni; aceasta s'a întâmplat cu Kazarii și Bulgarii de pre lângă Volga etc. Ungurii încă — dupăcum știm — au fost foarte răbdători față de doctrinele religio-nare răspândite printre densii. Ditmăr episcopul Merseburgului zice publice, că preotul principelui Géza, înfruntând pe principe pentru riturilor creștine în cultul străvechi, a primit răspunsul: «eu îs avut, și așa îm stă în drept și putere a face astfel»³⁾ — Garda bagdadaină din servițul Chalifilor a fost compusă mai mult din Tagazgazi, din cari se trag Thulunizi, cari prin seclul al IX și al X-lea au domnit preste Egipt. Tumultul poporului Uigur a constat din Tagazgazi (mai corect Tughzguzi) și probabile

că densii sunt pe cari scriitorii chinozi îi numesc Ku-sze (kju-szu), celelalte sămânții uigurice îs din națiunea Hui-hu, pe cari tot acei scriitorii îi numesc i-ngu. Precum am văzut mai sus Klaproth sedus de analogia a numelor, identificat pre Kju-szui, (Kiu-szu) cu Guzzi. Chanul Bokra, care a domnit în Kasgar, a fost principele Huihuilor. Din împreunarea sămânțiilor Tagazgaz cu Huihn, s'au născut Uiguri.

Deja în seclulul al XII-lea se aminteste de Uiguri prin părțile nordice a munților Kuen-lün, dar dupăce imperiul lor a fost scăpătat, ei se confundă cu Tanguții. De aici provine, că scriitorul cronicei mongole Sanang Setsen observă, cumea pe timpul amentit de cronică Uigurii s'au numit Tanguți (urgui urusz kemebeszü tere tsau dur tangut ulusz ugur kemekszen bulai.)¹⁾

Imperiului Tangut i-a pus căpăt Dsigisz Kân. Prețuitele rămășițe din literatura uigurică sub numele Kudatku-Bilik, sau scris în Kasgar la anul 1069 după Chr.

Aceasta carte ne cedează a arunca o profundă reprivire asupra instituțiilor politice și a vieții sociale a poporului Uigur.

Plebea se numește kara-am adecă «popor negru», ear tapukesi însamnă «oficiari.» Socialminte se împart în satikesi = negustor, taranesi = economi etc. Din cartea Kudatku-Bilik știm și aceea, că s'au mai redactat și alte cărți tot în limba chanului Bokra din Kasgar; nice una din ele însă nu se poate asemăna cu Kudatku-Bilik.

În vrsul 42 din aceea carte se face amentire despre dătorințele reciproce a poporului și a regelui, ear în 59 principele Kasgarului Kaza Bokra să numește de Khan al Chanilor. (Khanlar-khâni.)

Poporul din Kasgar a numit pe vizirul Khanului: Kkass-hadsik, — și o probabil, că demnitatea și oficiul de vizir încă îs au originea din Persia.

Posiția geografică de astăzi a Kas-

¹⁾ Vezi numărul din Ianuar 1847 al: «Journal Asiatique.»

²⁾ Disertațiunea lui Schott intitulată: «Zur Uigurenfrage, Berlin, 1874, pag: 40.

³⁾ Vezi pag. 45—46 din Magyarország története, de Szalay László (Pest, 1861).

¹⁾ Vezi pag. 47 din L. Schott o. c.

garului și a împrejurimii, în vechime a corespuns unui imperiu numit de către scriitorii chinezi Su-le; principii acelui imperiu aparțineau buddhismului. ¹⁾

Preste imperiul chinez a domnit — până la 907 d. Chr. — dinastia Thang, dela acest an domnia s'a subîmpărțit deodată preste deosebitele părți a le imperiului astfel, ca familia domnitoare s'a retras în ținutul malurilor Hoangho

După Masudi bunăstarea și ordinea vechiă în China nu s'au conturbat până la anul 877 dr. Ch.; aceasta stare înfloritoare a Chinei e a să atribui numai înțeleptei ocărui a principilor vechi chinezi. ²⁾

Un individ de origine străină cu numele Jansu s'a răsculat contra principelui său legal, și eșind cu oastea înaintea orașului Khanku a învins pe oastea regească ocupând orașul. Pe locuitorii i-a omorât ³⁾ ear frăgarii plântați și cultivați cu multă strădanie în jurul orașului i-a tăiat până 'ntr'unul. Regele s'a refugiat de frica lui în orașul Med de lângă Tibet; de aici a înștiințat pe irkhanul Turcilor despre starea sa rogându-l să-i sară întru ajutor după ce regii fiind frați unul cu altul: „frate pe frate trebuie să se ajute.” Irkhanul a și trimis în ajutorul lui pe însuși feciorul său punându-l în fruntea unei oștiri numeroase. După mai multe atacuri: sângeroase rebelul fu învins, feciorul lui dimpreună cu capii partidei au fost prinși și duși în temniță. Rebelul Jansu a dispărut, ear regele recucupându-și capitala a putut governa mai departe. Supușii săi de aici încolo i-au dat titlul de bagbur (fagfur) ceeace în samnă «fiul ceriului.» Titlul îndatinat al domnitorilor chinezi e Tanigama dsaban, ear nu bagbur.

În decursul acestui rebel. regenții deosebitelor provincii chineze s'au făcut independenții de supremul lor domnitor chiar după cum a fost și în Persia,

¹⁾ Vezi pag. 52 din Schott o. c.

²⁾ Masudi numește pe principele Chinei: «Melik.»

³⁾ Locuitorii Khankului erau: Mohamedani, creștini, jidovi și chinezi.

după ce Alesandru (Iskender) fiul lui Filip macedonianul, a ucis pe Dar-t (Darcios III. Kodomannos, mort la 330 d. Ch.)

Domnitorul Chinei e silit să ajungă — la domnia și titlul regesc, cu care de altcum îl învrednicește și guvernatorii în epistolele lor. ¹⁾

Dela murul puternic chinez spre Sud, și dela terenul Uigurilor spre Ost s'a fundat un imperiu puternic și Tanguții cei de origine tibetiană. Aliații acestora — precum am văzut au fost Huihuii.

Confiniile Tibetului însuși s'au restrâns în mod însemnat. Numele Tangut după spusa lui Orazzio della Penna în samnă »locuitorii caselor.» Tangut katzar în samnă «țara locuitorilor din casă.» Renumitul literat Kőrösi Csoma Sándor serie — între altele căpitanului Kennedy. — în epistola din 5 Mai 1825 următoarele:

«În cărțile tibetiene cuvântul jugar e scris yugur, patria jugarilor se zice uneori Jugera.»

Până acuma n'am putut afla ceva interesant despre Jugari, decât împrejurarea amentită în o scurtă disertațiune (culeasă din lista colecțiunii Stan-Gyur) tradusă din limba Jugarilor. În aceasta să povestește despre un lup numit Sakyka, care a cutrierat întreaga țară. Lupul se păstrează în Lassa, unde s'a adus din China de către Kongcho femeia regelui Srongtsan Gambo. ²⁾

Această țară numită Jugera de sigur nu e alta decât provincia poporului Jogur locuitor în vălcelele munților Nan-San din apropierea Tibetului.

Acești munți să prolungească spre vest până la dealurile Humboldt, cari dealuri sub Lob-nor se ating cu Csi-mentag.

Așadară Nan-San cade dela Tibet spre Nordost.

În ostul Chinei am găsit știință medicală, astronomia și astrologia (adecă în Gyanak = șesul negru), în Sudul Indiei

¹⁾ Vezi cap XF din I. Masudi o. c.

²⁾ «Opercle lui Kőrösi Sándor» adunate și preluate în biografia de Dr. Duka Teodor (Budapest 1885, pag. 56.)

(Gyakan = șesul alb) credință adevărată, în vestul Indiei în Nepal și Sokyul (Sokiul sau Sokpo însamnă numele poporului Tibet, Mongol și Dsungar) am găsit: negoț și articli de mâncare. la Vest în țara Horilor și a Jugarilor am găsit: cărți de legi și industria de mână (popoarele turce să numească în limba tibetă «hor.»¹⁾)

Spre nord dela marele mur chinez a locuit poporul Khitan de origine Tunguză. Pe teritorul acestora se aminteste și un alt popor numit Tata; acest popor ar fi Tatarii de viță mongolică. Dela aceștia spre nord se amintese, de cătră scriitorii chinezi, mung-gu-szi, adecă Mongolii. În 1115 capul mandu cu numele Agütha s'a resculat contra Khitanilor fundând chanatul Kin sau Altun (aur) ocupând prin aceasta și o însemnată parte a Chinei până la provincia Hoanghon.

În urma acestei împrejurări, o parte însemnată a Khitanilor s'a retras spre vest; aici au ocupat mai multe orașe turcești, precum; Samarkand, Kasgar, fundându-și imperiul numit de Turci «Kara-Kitai» și care a susstat până la începutul secolului al XIII-lea.

Sub Katyanii amentii de Kazwini, eu cred că sunt a se subînțelege Khitanii. În traducerea lui Kazwini Repiczky despre Khitani, se scriu următoarele:

«Ei is un popor turc; țara lor se estinde la o umblare de doauăzeci de zile; is cu minte și bine prevăzători. În căsătorie lucră înțelepțește, rege n'au, are însă fiecare confesiune un bătrân înțelept, la care recurg în casuri de procese.

Ei nu supără pe călători și nice nu atacă pe nime. Au biserici în cari să roagă o lună de zile, uneori mai mult sau mai puțin. Mâncarea lor constă din urez și mazere, carnea o mănă numai când animalul a fost ucis; vestminte colorate nu poartă.²⁾

Preste o mare parte din India a eseritat guvernare nominală — în secul al

X-lea — Maha-Radsa delhiul. Provincia Pala-ilor s'a estins în partea ostică a Indiei până la Tibet. Masudi a ținut minte despre regele Indiei Kores, că densus a răspândit în țară principii religiunii noauă, cari au corespons cerințelor timpului mai bine decât cele vechi.

Pe timpul se u a trăit Sindbad-Kores, care pe terenul literaturii s'a câștigat merite mari, a guvernat mai mult de un secul.

După moartea lui a erupt între confesiunile din imperiu discordia, s'a resculat o națiune contra celeialalte aventândușă fiecare după independință; astfel apoi s'au creat regimile: Sind, Kanuds-Kasmir. Mankir, capitala Indiei s'a supus regelui numit Balhara, și toți regenții până la anul 943 d. Chr. au purtat numele Balhara. India e mărginită spre Nord de Khorasan, Sind și Tibet.¹⁾

Baskirii au locuit în secul al IX-lea dela terenul Kunilor spre Nord și dela Bulgari spre ost, prin pădurile dealurilor Uralului. E foarte interesantă despre densusi disertatiunea lui Ibn Foslan, cuprinsă în dicționarul geografic alui Jakut; ea e cu atâta mai interesantă, cu cât despre Baskiri n'avem rămasă multe date. Despre ei vom vorbi mai în jos.

Deasupra lor s'au estins provinciile popoarelor Finno-ugure numite Permia și Jugra. Imperiul bulgar a purtat prin secul al IX-lea și X-lea o negustoria via cu popoarele mai învecinate și mai îndepărtate de prelângă Volga. Ibn Foslan la anul 922 după Chr. trimes de chaliful Muktediz, a ajuns la curtea bulgară.

Notificările lui despre Bulgari din acest timp le-a păstrat și indus în dicționarul său geografic Jakut din secul al XIII-lea.

Capul deputățiunei nu a fost Ahmed ben Foslan (scurtat Ibn Foslan) ci Sauser-Rassi.²⁾

¹⁾ Vezi cap VII' din op. cit.

²⁾ Vedi „Die ältesten arabischen Nachrichten über die Wolga-Bulgharen, aus Ibn Foslan's Reisebericht von Ch. M. Fraehn“ pag. 530.

¹⁾ Vezi Duka o. c. 57, 58, 11.

²⁾ Vezi «Uj Magyar Muzeum» Anul V. fasciculul 1. pag. 173.

Peregrinul arab Abu-Hamid Mohammed (născ. la 1080 în Granada, mort în 1170 în Damaskus) întreținându-se la anul 1136 prin Bulgaria delângă Volga a fost martor ocular la neguștoria via ce o purtau cu locuitorii Kharismului (Khorasmia.) Neguștoria era via mai ales cu schilete și respective cu dinți de mammut, din cari industriașii Kharismului pregăteau între altele și peptini. Kazwinii (mort în 1283) a folosit notificările lui Abu-Hamid adunate în cartea intitulată «Adsâib el-mahluka» în două edițiuni separate; de aci provine că un manuscris de al lui din Oxford, s'a atribuit lui Abu-Hamid. Mai multe exemplare din opul lui Abu-Hamid, se păstrează încă în arhiva națională din Paris. Despre Bulgarii volgiani (volgani) înainte de eruperea Mongolilor avem numai datele, ce ni le-au păstrat câțiva scriitori arabi și nește soiuri de bani bulgari.

În prima jumătate a secolului al XII-lea Jakub ben Noman de origine bulgară, numit de Bulgari «Kadhi», a scris istoria Bulgarilor în limba arabă, dar dorerea opul lui s'a pierdut, deși numai acela ar fi fost chemat a ne dăluși asupra vieții Bulgarilor-Volgiani.¹⁾

Scriitorii arabi cari au umblat prin Bulgaria scriu în ton apăsător despre clima țerei; astfel Ibn Batuta din Marokko zice că în Jugaria poți călători numai cu sania trasă de câni.²⁾

Notificările lui Ibn Fozzlan față de produsele Arabiei, nu consună întru toate cu ale scriitorilor arabi; Fozzlan zice, că acolo se producea și grâu, dupacum se întâmplă și astăzi.

Forma de guvernare a Bulgarilor a fost autoeratică. Pă timpul când a umblat pe acolo Ibn Fozzlan, aveau regele Almos,³⁾

1) Vezi pag. 530 a introducerii din o. c. de Fraehn.

2) Tot acolo pag. 528.

3) Afară de Almos (Almus) conducătorul unguresc, sau mai numit cu acest nume și doi prinți din casa Arpadină, anume: 1. fratele regelui Kálmán I. și 2. fiul regelui Béla al II-lea. Întru numele personale ale Avarilor chagestaniani încă ne vine înainte numele Arm us.

respectiv «fiorul lui Almos Vaszilko», care primind religiunea mohamedană, s'a numit după numele propriu al chalifului mohamedan de pe acel timp Muktedir: «Dsafar.» Titlul regesc ce l'a avut (vlata-vaz) l'a schimbat cu «emir» arabesc. Segii de mai târziu ai Bulgarilor volgiani s'au intitulat ca chani chiar așa precum era în us. la Bulgarii dunăreni și cari conform unor inscripțiuni grecești purtau și titlul de Κόνας sau Κωνας.

Fozzlan amintește afară de regii emir, și regi melik. Frähn a observat corect, că ultimii au fost cu toată probabilitatea capii sânguratecelor rassë; în cazul acesta melik i-ar corespunde rasselor ungurești, numite «рхω» pe cari notarul Anonim. — al regelui Béla — nu lea numit în deșert: «principales personae» chiar precum face și Kézai Simon și »Kópes Kronika» numindu-i «capi-tanei.»¹⁾

După fiecare casă sau colibă locuitorii regale a căpătat dare o piele, la a cărei pregătire se pricepeau destul de bine Bulgarii-Volgiani.

Pielele de animale pregătite bine prin Persia și Bokhara și astăzi poartă numele de bulghară sau bulghar. ba numirea ungurească bagaria se pare a-se deriva dela cea bulgară; aceasta ne vine înainte și în rămășițele limbistice vechi (vezi R. M. uy. de Döbrentei Gábor II. 18.)²⁾ La Bulgari ca bani se vede, că afară de pieile de vezure au fost folosite — încă în un period lung — și pieile de vită.

Latinește pocunia = bani, s'a format din cuvântul pēcus, și încă a fost un mijloc de plătire.

Regii lor nu căpătau afară de piei ori jafuri altă zăciuală. O mare parte de Bulgari, la anul 922 s'au înturnat la religiunea mohamedană, care și înainte

1) Întu unul din resturile poeticeii evului mediu intitulat: „Luarea Panoniei” cei 7 prinți ungurești încă să numesc „căpitani” Vezi capitlul I. din „Régi magyar költök tára Budapest, 1877 pag. 4.

2) Vezi a „Magyarok eredete” de Vambéry, Bpest 1882 pag. 305

de această (probabil în secolul al VIII-lea) încă ia fost copleșit bine, — dar' în urma urmelor a început a se da uitărei. Înainte de încuibarea islamul și întro' ei, zice Istakri că ar fi fost Creștini și dacă Frähn nu s'a înșălat în ficsarea anului (opul la la scrisa în 976 d. Chr.) zice că în Bulgaria centrală au fost afară de mohamedani și creștini, care credință (ultima) s'a răspândit între ei de pe pământul Kazarului. Afară de aceste credințe a mai rămas între ei și cea vechiă: semanismul, care a fost susținut chiar și după secolul al X-lea.

Această credință constă din adorarea spiritelor, ear o parte din ea se referea la stimarea bătrânilor. În mitologia poporului nostru încă găsim urme de semanism, așa în Săcuime: «erdei csoda» (monstrul pădurei), pe care în alte părți a-le patriei îl numesc: *vad öreg* (bătrânul sëlbat.)

Nice cultul străbunilor n'a lipsit la poporul unguresc, cel puțin la această să referească cuvintele lui Preer C. când zice: cădeți la Dzëu și rogați-vă sântilor străbuni; că să-i ajute pe dënșii (essenek az ur istenhez és zent ősejőkhöz kenyereghveen, hogy seghytek meg evket.)

Regii Bulgarilor, precum ne-a arătat Frähn, au făcut bani încă prin secolul al X-lea, așa la anul 950 d. Chr. regele Talib în orașul Bulgar, ear în 976 regele Mumim în Süwar. Ibn Fozzlan a știut păstra unele datini de a curței bulgare pentru etnografal și istoricul evului nostru; între altele scrie, că când regele prima prima deputația chalifă, atunci o stropea cu bani de argint.

Această datină a fost și la Persii cei vechi. Dela ei au luat-o Arabii, Turcii, Rușii cari la eveneminte mai mari poneau pe capetele sərbătoritilor lauri, pulvere de aur, ori bani de aur sau argint. Între ceremoniile de încoronare ungurești înca ne vine înainte aruncarea de bani, numai cât la noi banii se aruncă între mulțimea (publicul) presentă la astfel de sərbătoare. Limba Bulgarilor cei vechi a fost *turceasca*, dar fiindcă regii Bulgariei de prelângă Volga, domnia și preste rassë

slave; așa după cum zice Ibn Fozzlan, titlul regelui era Vlatavaz, tătăl său era Vaszilko, ear peregrinii cari au umblat prin Bagdad răspundea celor co-i întrebau despre naționalitatea lor, că ei is nește fii a unui popor mest cat din Turci și Slavi. Aceasta o găsim și în opul lui Sems ed-Din Muhammed Dimiski (mort în 1326 sau 1327 d. Chr.) intitulat: «Nokhbet ed-der» (ve salhum sail min ai el-umam antum vema el-bulghar kalu kum muta-validum bein et-turk vess-ssaklaba.) Numirea miedului cu «*sidsu*» cu Bulgarilor volgiani — e foarte potrivită a cuvântul südsi a Turcilor orientali, — acest cuvânt (südsi) însămnă vin dulce și respective dulceață (südsük = dulce, plăcut.)

Câțiva chani de-ai Bulgarilor-Volgiani au avut nume turcesc d. e. Almus, Aidur, Irkhan etc. Chiar așa orașele lor: Szabakula, Cselmata, Asli etc. Atât Istakhri, cât și Ibn-Haukal, zic publice; că limba bulgara samănă foarte bine cu cea cazară (lisan el-bulghar mitsl lisan el-khasar) Ibn Fozzlan ne spune și de unele credințe deșerte a le Bulgarilor așa d. e. din urletul cănilor deduceau an productiv și mânos; casa fulgerată o părăsau pe vecie zicând, că Dzëu ș'a vërsat mânia preste ea. Să vede de tot sfortață afirmațiunea lui Fozzlan când zice, că pe omul de tot cu minte (înțelept) îl spânzurau.

De altcum prelângă această afirmațiune sunt și Kazwini și Ahmed Tusi zicând, că omul înțelept preste măsură merită ca să devină șierbul lui Dzëu și prin urmare trebuie să i se dăe mai de grabă ocașiune a trece la ceealaltă viață.

Ibn Roszteh (a cărui nume până aci l'au scris greșit cu Ibn-Dasta, s'a născut în Ispahan și opul și la scris prela începutul secolului al X-lea) scrie despre Bulgariei Volgiani următoarele: Provincia Bulgarilor e învecinată cu a Burdașilor. Bulgariei locuesc pe malurile unui fluviu ce se varsă în marea Kazar, căruia ei i-i zic Itil; acest fluviu trece printre provinciile Kazarilor și a Slavilor. Regele lor se numește Almus, și ține doctrinele religioase ale islamului. Țara lor e biltoasă și bogată de păduri de-se, printre cari locuesc.

Sunt trei felii de Bulgari și anume: Bersula, Esoghel și Bulgari, — toate trei soiurile duc un trai uniform. Kazarij poartă industria cu ei; poporul Rusiei încă le duc deosebiți articli. Toți accia dintre dênșii carii locuiesc pe ambe malurile fluviului își aduc articlii pe pământul Bulgar și anume aduc, blane de samur, de ermelin etc. Bulgarii is un popor agronom și cultivează deosebite bucate precum grâu, orz, mălai. Cea mai mare parte din ei țin religiunea islamă având biserici și școli. Dela Burdașii pela provincia Bulgarilor e o cale de trei zile; ultimii atacă pe primii și învingându-i îi despoaie de averi și îi duc în captivitate. Națiunea cavaleră bulgară (în butul pădurilor dese și a belșilor) au arme ascuțite și cămeși de zeale. Darea regească o plătesc mai mult cu cai, ¹⁾ dela tot însurăteliul rogele primește o vită de jug, ear delo corăbiile de comerț ale Mohamedanilor debarcate în porturile bulgare se iea zăciuală.

Îmbrăcăminte lor samână cu a Mohamedanilor, chiar așa și cimiterile. Cea mai mare avere a lor o formează blanele nelucrate (brute), aur și argint nou. Pieile brute la ei înlocuiesc banii, și fiecare piele plătește trei și jumătate dirhemi; dirhemi albi rotunzi primesc în schimb pentru articlii vânduți Mohamedanilor. ²⁾

Literatul de piă memoria Paul Hunfalvy scrie despre blana de veveriță următoarele: «Pielea de veveriță a servit și servește și astazi în loc de bani nu numai la popoarele uralice, ci chiar în Asia nordică. Pe ea o numesc Ostiacii tanga și tlenki, Jacuții ting, Uigurii tang și Tatarii tein. Din aceste limbi a venit la Ruși termenul dengi = bani. ³⁾

Hofmann zice în traducerea lui Hunfalvy următoarele: »animalul cel mai comun pentru blane în părțile muntoase e veverița; dela vânatul sărac sau imbelșugat atârână bunătatea anului respectiv. Aceasta piele ficsază prețul articliilor de mâncat.»

Ei nu știu înțelege, că o măsură de fêrină face atâta «copeci», înțeleg însă că aceea fârină se capătă cu atâtea blane.

O piele de veveriță la Ruși, face 5—6 copeci de argint. ¹⁾

Pe timpul Arpadienilor, după cum observă Hunfalvy, mardurinal = pieile brute încă se folosau ca bani, articlu 27 din legea lui Andrei II-lea anul 1222 sună astfel: «Mardurinae juxta consuetudinem a Colomano rege constitutam solvantur. ²⁾

Ibn Rosteh s'ar fi cules datele din disertațiunea lui Ibn Fozslan, aceasta însă nu s'a putut întâmpla după ce el s'a scris opul înainte de 913 d. Chr. precând Ibn Fozslan — precum am văzut mai sus — a umblat printre Bulgari Volgiani numai în 922.

Între îmbrăcăminte Bulgarilor și a Uigurilor a trebuit să fiă ceva asemănare, pentru că a influențat asupra ambelor popoară Sassanizii; așa sêmăneau nasturii și modul ornării lor. etc.

Pe Bulgarii volgiani i'a cuprins Vladimir I., adevărat acela care la la 989 devenind creștin, a aruncat în Dnipro idolul «Perun din Kiew.

(Va urma.)

Geza Kurun.

¹⁾ După cum am văzut Ibn Fozslán, nu amintește de cai, ci de piei de animale (dsild csaur.)

²⁾ Vezi ediț. lui: De Goeje 1:1. 142. II.

³⁾ Vezi «A Vogul föld és nép» (Bpest 1864. pag. 22.

¹⁾ Tot la „A Vogul föld és népe» pag. 64.

²⁾ Tot acolo la pag. 22.

CUVINTELE ROMÂNE ÎMPRUMUTATE DE LIMBA MAGHIARA.

— De Dr. Iosif Szinnyei. —

(Urmare.)

Kuszkora, kuszkura (ett. Braşov Hétfalu Nyr. XVI 526. Zajzon, Nyr. III. 373. Tatrang Nyr. 477.) rom. *cuscru*: par-rain de noce, mitschwiegevater; *cuscră* marraine de noce, mitschwiegemutter (Cihac Barcianu) = lat. *consocer, consocrus*.

Kutréjos (Săcuime. Tsa.; Kriza, Kiss M. Sz-Keresztur. Nyr. VIII. 525) — rom. *cutrier*; courir, parcourir, fouiller, remmer, courir çà et là vagabonder, rôder. *tournoyer*; herumlaufen, durchlaufen (Cihac, Barcianu.) Cu formaţiune maghiară. Cu privire la dezvoltarea noţiunii ea atare, vezi *csavarkál*: 1) csavavarog, 2. csür-esavar (Tsz.) La dezvoltarea noţiunii *kutréjos* a avut sigur mare influenţă şi cuvîntul *fortélyos*.

Lákon (ett. Braşov. Bácsfalu Nyr. III. 564) — rom. *lacom*: avide, cupide, gourmand, friand, glouton; gierig, lüstern, hab süchtig (Cihac, Barcianu) < sl. v. *lacomă*: cupidus (usl. *lakom*, bulg. *lakom*: gierig, hab süchtig; sêrb *lakom* etc.) Maghiarul *lákon* şi din partea lui Edelspacher încă e numărat între cuvintele luate din limba română (Nyk. XII. 111.) Cuvîntul luate din limba română (Nyr. XII. 111.) Cuvîntul usuat în comuna Örség ett. Vass) *lakoma* (= *lacom*) Nyr. I. 422. III.) e luat dela slavi.

Lák (Szarvas-Simonyi Ny. Sz. Erdővidék ? Tsz.) — rom. *lac* = lat. *lacus* Comparaţia o găsim şi la Edelspacher (Nyk. XII. 105.)

Liliák (Braşov. Tatrang. Nyr. II. 523.) — rom. *lilac*: chauve-souris; feldermaus (Cihac, Barcianu) < sêrb. *lilak*, (sl. v. *tiljakă*.) Comparaţia este şi la Edelspacher (Nyk. XII. 103.)

Limány (Ben. Csaplár Szegedin, Paul Király; Török-Beese. Nyr. IX. 93.) Edelspacher zice că e cuvîntul luat din l. română dar se înşală fără îndoială. Întâi vorbeşte contra înprejurarea că — ceea ce el mi-să pare nu a ştiut — cu-

vîntul e lătit chiar prin acelea teritorie unde nu poate fi vorbă de influinţa limbii româneşti. A doua împrejurarea că cuvîntul rom. *liman* = «port.» Cuvîntul acesta îl găsim şi în l. slavă anume în sêrba cu noţiunea de «prăpastie»; de aici s'a întimplat împrumutarea.

Lindik, linyik, linyikó: clitoris (ettele Sătmar şi Bihor. Ferdinand Earna; Baia-mare. Nyr. XIV. 275. ett. Clujului Akos Bokor com. Nagy-Ida; ett. Solnoc-Dobâca com. Nagy-Ilanda: Eug. Vékony; Gherla: Ios. Kovács; ett. Hunyad Arpad Bordeaux; Săcuime Tsz. Nyk. X. 334; Mihail Kiss) rom. *lindic*: clitoris, kitzler (Cihac, Barcianu, Edelspacher.)

Lingár: 1) lingăriş (ett. Braşov com. Hétfalu Nyr. VI. 181; Paul Király,) 2. proletar (ett. Bereg Nyr. XV. 422); 3. becher, puşlău (ett. Bereg, Dereen Nyr. 432) — rom. *lingăr-(esc)*: lécher, flatter, écornifler, lecken, schmeicheln, schmarotzen; *lingărire*: das schmeicheln; *lingăritor*: léchânt, lecheur; leckend, schmarotzend, lecker, schmarotzer; *lingăritură*: action de lécher, de flatter; schmeichellei; *lingăros*: feteur, caressant; schmeichlerisch; (Cihac, Barcianu) — a *ling-* (= lat. *lingo*.) Cuvîntul maghiar *lingár* s'a format din aceste derivaţiuni de verb. Noţiunea 2 şi 3 e prea uşor de explicat.

Lingő: slăbuţ (ett. Arad com. Pécska L. Kálmán I. 160.) rom. *lingav*: maladif, faible, énérvé; schwach, kränklich, *lingăr-(esc)*: devenir faible; kränklich; entnervt sein; (Cihac, Barcianu.)

Livada (Ciang. Moldovei Nyr. X. 204; Bucovina Nyr. VI. 472) — rom. *livadă*: rét, wiese, (Lex. Bud. Barcianu) < sl. *livada* (sl. v. bulg. sêrb.)

Lok: şes îngust între două dealuri (Ardeal Nyr. IX. 527, Săcuime Tsz. Nyk. X. 334, Nyr. II. 470, Mihail Kiss, Ivan Györffy, Ladislau Károly, ett. Ud-

varhely Nyr. VI. 516; Iván Györffy; ett. Udvarhely Bethlenfalva Nyr. II. 381.; Ocfalva, Bikafalva Nyr. IX. 239. 240.; cercul Homorod, Búgy Moise Báczó, Niculae Beneze, ett. Ciuc Iván Györffy; ett. Treiseaune Vadr. cercul Orbai Nyr. VII. 332; Uzon Ludovic Erdélyi); *lokos*: șșos, Șșeuime Mih. Kiss; ett. Uzon Treiseaune Lud. Erdélyi) rom. *lok* (= lat. *locus*.) (Compararea lui Edelspacher (Nyk. XII. 105.) Noțiunea ingustentă a cuvîntului sē poate esplica astfel, că rēmānānd sufisa ingustintă din naintea cuvîntului loc acesta a luat asuprași toată însămpnarea cuvîntului (v. d. e. desvoltarea cuvîntului *āllat*.) Dar putem presupune și aceea, că eu ocașiunea imprumutului au referit acest cuvînt chiar la un loc șșos carea s'a și conservat apoi (d. e. *zúpfog* < sl. v. *zab* «fog», *fogoly* madár: germ. *voegel* Simonyi Zs. A magyar nyelv II. 150.)

Lunguj (om lung) (Kalotaszeg Zsobok, Dom. Antal, comit. Cluj Nagy-Ida, Acațiu Bodor, ett. Szolnok-Doboka, Iosif Kovács, Eug. Vékony), «Milyen hosszu lunguj ember e!» ett. Treiseaune, Uzon, L. Erdélyi) — rom. *lung* (= lat. *longus*) articuiat; *lungul*.

Macșuka (Șșeuime Tsz., Arany-Gyulai Ngy. III. 367, 384; Mihail Kiss; ett. Udvarhely Iván Györffy; ett. Háromszék com. Uzon L. Erdélyi; ett. Csik, Arany-Gyulai Ngy. I. 124.) rom. *măcșucă*: knotenstock, knüppel, kolben, keule (Lex. End. Barciānu) < gr. nou ματςούζα.

Máj: «Ne máj vesztőgötöm a szót.» — «Mit mái vesztőgetöm etc.» (ett. Udvarhely, Vadr.) — «Ne máj legénkeggy no! (ett. Háromszék, Uzon, Erdélyi Lud, Nagy-Ida ett. Cluj. Akos Bodor: Nagy-Honda, ett. Szolnok-Doboka, Eugen Vékony) — «Ne máj még tedd magad!» (Szamosujvár ett. Szolnok-Doboka Iosif Kovács.) *Ne máj*: no még! *Mit máj*: mit még! (ett. Szilágy Nyr. IX. 564.) — rom. *mái* (= lat. *magis*): noch, mehr, wieder: *nu mái*: nicht mehr: *cē mái*: wass noch? (Szarvas: Lyr. XXI. 573, Nyr. XXII. 38.)

Maláj (Hátfalú, Zajzon, Nyr. V. 275.) — rom. *mălai*: farine de millet, de mais; hirse, kukuruzmehl (Ciuc-Barciān.)

(Cuvîntul *málé* lătit în cea mai mare parte a țerii nu 'l avem de la români pre cum crede Edelspacher (Nyk. XII. 105.) Din forma **málaj* e drept că s'ar fi putut forma după analogia lui: *taraj*, *karaj*, *ganaj* > *taré*, *karé*, *gané*, numai că mai întai avem să argumentăm că din ce causă s'ar fi făcut din *mălai*: *málaj*? Aceasta hipotesa este îngreunată — abstractă de la altele — și prin împrejurarea că cuvîntului românesc *mălai* îi este deja un cuvînt corespunzător: *maláj*, în limba ciangăilor din Hétfalú. De altă parte mai vorbește contra și împrejurarea că cuvîntul *málé* este lătit și prin acele ținuturi pre unde nici pomană de români. Trēbue însă să recunosc că ori cât mi-am sfărmat capul, nu am putut afla originea cuvîntului *málé*. Între limbile slave, singur în cea rutenă găsim cuvîntul *malaj* (maisbrott probabil luat de la români), dar că nu 'l avem nice de la ei, ni-o spune nu numai împrejurarea că cea mai mare parte din slavisme le-am imprumutat dela slavii de sub ei și aceea că teritoriul în care e lătit acesta e foarte depărtat. Între derivațiunile verbului slav *mel-* (a măcină) nu este nice o formă în care am putea vede copia cuvîntului *málé*. În limba germană nici nu avem ce cerea. Cercând venirea acestui cuvînt ne atrage atențiunea Turcia de unde l'au căpătat slavii și de unde e foarte probabil că l'am luat și noi ceea ce ne arată și vorba «törökbuza.» Aceea încă e posibil că străbunii noștri au făcut cunoștiņa cu ea în formă de fărină; ceea ce dacă concedem atunci cercând originea în persul-turcesc *mālidan* (pers. *malidan* Fick, reiben, zerreiben, treten, zertreten, zermalmen, *mālide* gerieben etc. (Zenker) ne arată cuvîntul fundamental: *māl*. Dacă cuvîntul maghiar *málé* 'l putem deduce de la acesta, atunci prima sa noțiune a trēbuit să fie: «măcinat = fărină»*) și așa găsim apoi nexul între sanscritul *mar-* (*marmāti*), lat. *mol-* (*molere*), slav. *mel-* (slav. v. *mleti-* *mella*, *moliti*),

*) D. e. din aceeaș rădăcină: lat. *millium*, grec. μάλιν, lit. *malinos*: pasat, hirse, hirschrei, hirssegrütze.

germ. *mal-* (fin vech. *malan*, ufin. *mahlen*, *mehl*) etc. și cuvîntul nostru *mălél*.)

Mamaliga (*mómoliga* Csik-szentkirály Nyr. XII. 532.) (Săcuime, Kiss Mih. Iván Györffy, ciang. mold. I. Erdélyi, Népdal. és mond. I. 430.) — rom. *mămăligă*: espèce de polenta de farine de mais; polenta, maisbrei, (Cihac, Barcianu) < sêrb. croat. *mamaljuga*.

Mârfa (Săcuime, Nyr. VIII. 515. ett. Háromszék Uzon. L. Erdélyi. Hétfalu ett. Braşov. Nyr. XVI. 523; ett. Hunyad. Arpad Bordeaux; ciang. Mold. Nyr. X. 204.) — rom. *marfă*, [waare, (Lex. Bud. Barcianu) < sêrb. croat. *marha*, *merha*, *marva* (usl. *mrha*: — d. e. magh. *marha*) Comparația o aflăm și la Edelspacher (Nyk. XII. 105.)

Maricska (Szökafalva, ett. Kis-Küküllő, Ny. XV. 283: — rom. *moriceă*: mola parva, mola lusoria; kleine mühle (Lex. Bud. Barcianu), derivatul cuvîntului *moară* (= lat. *mola*) în formă diminutivă.

Masa (Kapnikbánya și ținutul Nyk. II, 378) rom. *moasă*, *moașe*: vieille, grand mère, tante, sage femme; hebamme, grossmutter (Cihac, Barcianu) femininul cuvîntului *moș* (veillard, vieux, grandpère, oncle) v. încă: *moșesc*: accoucher, einer geburt, beistehen, entbinden; *moșire*: action de faire accoucher; entbindung, niederkunft; *moșit* geburtshilfe. Că din românescul *moașă* s'a făcut în l. maghiară *masa* și nu **mása* putem presupune că chiar simțul coapartinerii cu acestea a cauzat-o. Edelspacher rătațește când crede că și cuvîntul (vezi Tsz meu și Nyk II. 106.) *mása* (bună) usuat de dialectul *paloc* aparține aici. Acesta nu are a face nimica cu românescul *moașă* ei e scurtat din «*mas-anya*» seau: *másik anya*, *másk anya*, *másk anyi*, *másk anyó*, *mási*, *masínka*, *mányi*, *mányi*, *mányó*, *mányi mányó*, *máko* (v. Tsz.)

Matahala, matahula (Nagybánya ett. Sätmar, Nyr. VIII. 226. XIV. 476.; Várfalva ett. Turda-Aries, Grig. Moldovan, Turda Kanjaró F.) — rom. *mătăhală*, *mătăhulă*: spectre, pouvañtail; popanz. schreckbild (Cihac, Barciann). Cu-

vîntul *mătoha* (fantoamă) care. — după dicționarul dialectic vechiu — e cunoscut în părțile de-din-colo de Dunăre (mai cu samă în ettele Gömör și Torna o slavism, d. o. boh. *matoha* gespenst) cu carea (chiar contra noțiunei) este egală cu noțiunea *mătuhă* lуста (leneș) (Nyr. V. 130) folosită în Főlegyháza. Forma *motoharica*, comunicată din Nagybánya (ett. Sätmar Nyr. XIV. 476) este copia cuvîntului românesc *mătăhală* cu sufisa diminutivă *-iță*.

Matász: mataxa, motaxa, sericum rude P. P. eine decke rauher saide P. B., Sz. D. (Nagy-Ida ett. Kolozs Acațiu Bodor) — rom. *mătasă*, *matasă*: soie, seide (Bihac, Barcianu) < grec. nou *ματάζα*, *μέταζα*. Alex. Körösi e de părere că cuvîntul *matász* e luat de la italieni (< *matassa*); Edelspacher 'l numără între cuvintele luate dela români (Nyk. XII. 105.) Cest din urmă e și mai probabil că are drept, după ce cuvîntul e cunoscut numai în Ardeal, ba chiar și în literatura veche 'l găsim numai în părțile Ardelene (Páriz-Pápai, Bod, Szabó David, B. Szentmártoni Vectigal Transylvanicum vezi și Ny. Sz. de Szarvas-Simonyi.)

Matrissál (Zilah, Nyr. XIV. 430, Sz.-Somlyó Nyr. XVI. 286, Ardeal Alex. Máthé; ett. Treiscaune Mih. Kiss, Turda Nyr. XVIII. 95., *matrusál* ett. Cluj Andrei Veress Nakó, *matruzsál* ett. Hunyad Nyr. XVIII. 95., *matrisál* ett. Szatmár Patoháza Nyr. XIX, 379; *matrosál* Nagybánya ett. Szatmár Nyr. XIV. 476., ett. Szolnok-Doboka Horgospataka Nyr. XI. 478., *mostrosál* Kapnikbánya și ținut Nyk. II. 378.) — rom *motroă-(esc)*: fouiller, fureter, mêler, mettre en confusion, en désordre, embrouiller, lambiner, lanterner, marmotter, gronder entre les dents: umwühlen, vermischen, verwirren, zusammenwerfen (Cihac, Barcianu).

Medem (Hétfalu ett. Brassó Nyr. 527.) — rom. *medimni*: mesure de cuivre á blé de 16 oca (Cihac.) Va să zică din capul locului a însemnat vasul cu care se măsura bucatele ce se plătea cu banii cuartirului. Cuvîntul român e de origine slavă: d. e. sl. v. *mědu* aes, *mělně* no-

neus (usl. *méd*, *médén*, d. e. usl. *médánicá* — magh. *medence*.)

Merindárcu (cott. Szolnok-Doboka Nyr. XVII. 382.) — rom. *merinduriță* deminutivul de la *merindare* (Lex. Bud.)

Merinda, *meringya*, *merende* (ett. Beszterce-Naszód Zselyk Nyr. XVIII. 576. ett. Szolnok-Doboka Nyr. XVII. 382, Szamosujvár Iosif Kovács, Nagy-Ilonda Eug. Vékony, Kapnikb. vid. Nyr. II. 236; Arpad Bordeaux ett. Hunyad; ett. Braşov Hétfalu Nyr. XVI. 527, Zajzon Nyr. III. 373. Bácsfalu Nyr. III. 564, — *merendélni*, *merendés ruha* Hétfalu Nyr. XVI. 527, Tatrang, Zajzon Nyr. II. 523. III. 373) — rom. *merinde* plur. vulg. *merinde* (Edelspacher) viaticum, reisebrod, mundvorrath (Lex. Bud. Barcianu.) = lat. *merenda*.

Merinyjár (Szamosujvár — Iosif Kovács). rom. *merindare* (Lex. Bud.)

Mesdene (*mesdene*, *mesdenye* ett. Brassó Hétfalu M. Ny. V. 346. Nyr. V. 377. XVI. 527) — rom. *mejdină*: bornes entre deux champs contigus (Cihac) > sl. y. *mejdină*: intervallum. Desvöltarea

noțiunei fu: mezsgye > arborele pus ca mejdină > «pom. tiner» (în genere.)

Mestikál (Cluj și jur Grig. Moldovan, mestekál Uzon ett. Háromszék L. Erdélyi, Sepsi-szt-György Árpád László, Sósmező ett. Szolnok-Doboka Eug. Vékony; *mesztyekál* Nagy-Ida ett. Cluj Acațiu Bodor, ett. Szolnok-Doboka Sósmező Eug. Vékony *misztikál* Uzon ett. Háromszék L. Erdélyi; Sepszi-Szt-György Árpád László) — rom. *mestec* (-are, -at): mâcher, mêler, remuer, mêlanger, brouiller, boulevorser, mischen rühren, umrühren (Cihac, Barcian) = lat. *msticare*.

Micigo (ett. Udvarhely Nyr. IX. 236.), în formă originală posibil: *micikó*: formă deminutivă din românescul *mică* «wollfleecke» plur. *mice* «lammwolle.»

Micus, *mecus* Sécuime, Iv. Györffy formațiune deminutivă din cuvântul românesc *mîță*.

Miknyi (ett. Csongrád, Arany-Gyulai Ngy. II. 386, 441.) rom. *mic*: petit, menu, mince, modique; klein, gering. (Cihac, Barcianu) = lat. *mica*.

Trad. I. C. Popu.

CUM «VA FI UNGARA?»

De: De Gerando Antonina.

Acum când patria noastră își serbează subsistența sa milenară ar fi bine să se convingă și despre aceea, că oare propășeste ea pe cale bună?

Împrejurarea cumcă timpul trece încă nu e destul argument față de un progres corespunzător scopului deși de legile vecine.

E adevăr constatată că universul să desvoaltă și să înalță — deși nu după ceva logică matematică — eu o putere neresistabilă atât în lumea materială cât și în cea spirituală. În urmă aceia au urmat și urmează în continuu rase din ce mai dezvoltate. În lumea materială

rassa sau genul amonitelor a preschimbat pe ceea a peștilor, iar pe a acestora ceea a târâitoarelor și pe a târâitoarelor a mamiferelor etc.

Aceasta ni-o argumentează numai naturala ei și istoria. Toate, toate se înalță tot mai mult către adevăratul spirit. De aci însă nu urmează ca fiecare rasă să se desvolte necondiționat — și între toate împrejurările — în una și aceeași formă. Când o rasă nu e aptă a să renoi, și când natura așazicând i-a răpit tot ce a putut, ea începe a apune. La viață putem conta numai înputernicindu-ne și perfecționându-ne în continuu

conform legilor proprii. Această se întâmplă atât în viața materială, cât și în cea spirituală. Când dispăre forța din sene atunci și vitalitatea trece la altă rasă.

Față de națiuni d. e. e necesar ca fiecare să se conformeze atracțiunii omenești consolidându-se cu densă. Acel popor, care ar voi a se subtrage dela una sau altă condițiune ar fi de judecat la moarte.

În concertul universului trebuie să și pună în vibrație fiecare struna sa proprie, contribuind astfel cu tribul și munca sa la prosperarea binelui comun.

*

Soartea națiunii maghiare samănă cu a unui copil, pe care moartea îl răpește în frageda lui etate.

Ea abia s'a eliberat din fașe și la Mōhaci a și căzut. Numai acum începe a se rădica din țărână. Până când națiunea maghiară s'a luptat cu moartea până atunci celelalte popoare au progresat cu pași uriași. Acuma dară ea trebuie numai să înainteze cu ceilalți, ci totodată să și revindece și timpul pierdut, dacă voește a ajunge pe națiunile surori. Voind a le ajunge pe acelea, nu trebuie a le și imita.

Ea trebuie să se desvolte cu poteri grăbite progresînd pe calea sa conform legilor proprii și ocolind căile pe cari ceilalți din neatențiune s'au încurcat.

Afară de aceasta ea nu trebuie să se imiteze nice î susi pe sine, pentru că și aceasta aduce vanițiune impotentă adevărată conduce la decădintă.

Ce trebuie dară să facă Ungurii de aici înainte?

Trebuie să și validitoze calitățile lor proprii dându-le posibila valoare superlativă, și să și transformeze și erorile naționali în atari calități, a căror desvoltare ulterioară nu trebuie împedecată.

Stearul nu se poate străformă în oliv, nice smochinul în brad și nice bandrăburcele (cartofii) în portocale; cine ar proba așa ceva, acela ar comite o monstruositate. Omul însă a putut produce

din buriana triticum menită pentru pășunare: grâul, precând din via de vie sălbatică a produs strugurul cel dulce și nobil. Și oare cum? prin nobilitare, conform naturii și a legilor acelor plântă.

Toemai aceasta se poate ajunge cu indivizii și cu națiunile. Numai cât nu e iertat a ne atingă de viața națională cu mâni păcătoase și egoiste.

Aceasta nice că e conceasă națiunii magiare; din contră ea trebuie să și desvolte conștiința de sine conducându-se și cultivându-se.

*

A fi ungur bun nu stă întrăceea, că vei serie în loc de journalismus «zurnalismus» și apoi acceptând principii pruse: acelea le vei propovădui în ton unguresc.

Aceasta nu stă nici întrăceea, că negăm simplaminte și nu acceptăm posibilitatea esistenței unor idealuri provenite dela un oim modern cult, ori doară că acelea le întortocăm în mod copilăresc și zicem: «aceasta e cultură ungrească.»

Acela încă nu poate fi ungur bun, care în seclul al XIX-lea se acată în spatele câtorva oameni și de acolo strigă în gură mare: «trăiască ungurii, piară toți ceilalți!»

N'a fost și nici va fi patriot bun acela care îmbuibat în neștiință preamărește neactivitatea și trăește așa de superfluu, încât se interesează numai de formulele esterne neavând barem auguriu despre viața modernă și despre catenele artei și a științei.

Acela e chiar ungur domn de osândă, care sdrobește simțul artistic și caracterul sub prețestul; că e mai ușor a ocărui mașini decât oameni. Un atare individ voește a pripri moartea națiunii!

*

Să vedem dară pe rënd adevăratele calități străbune ungurești! Să vedem apoi ce trebuie să facem pentru validitatea aceloră?!

Națiunea maghiară a fost tot-do-una insufletită, ear inima i-a fost curată;

acesta e argumentul cel mai splendid despre puterea ei vitală.

Nemica ar putea corespunde mai mult spiritului «creator», decât iubirea. Rămâne tot-de-a-una tânără, ea se renouiește în continuu. În perioadele productive adevărat când națiunile — prin capurile de opere — au devenit nemuritoare, ori doară când ei prin invențiuni au îmbogățit omenirea: inima a fost tot-de-a-una bogată, a știut iubi și astfel a fost capace de a produce sau de a crea.

Când însă se pierde iubirea din inimile omeniești, atunci națiunile devin impotente și vane adevărat încep a decădea.

Când poetica și pictura își întretes viața cu produsele strălucitoare a-le cugetării omeniești, ele pot trece prin multe străformări, fără însă a să stingă pentru vecinicie. Cine ni-ar putea spune cu cât a eliberat Homer și Sofocle viața Greciei? Ei au promovat și rein iarea ei, atrăgându-și astfel atențiune, era espusă perirei. Oare Italia n'a rămas sub Dante, Petrarca și Raphael trei seclii în viață, chiar când la părere era aproape de mormânt?

Rămână dară Ungurul însuflețit și să știe iubi, ear inima lui să nu-i fie mă mult instict, ci o putere de conștiință, care e îmbrăcată cu floarea cea mai frumoasă a sufletului: *cu bunăvoința activă*!

Această bunăvoință conduce pe om la sacrificiul nobil, la iubirea adevărată și la izvoarele vieții astfel încât iubirea de patriă palpitând în animile fiecăruia tot mai ferbinte: dansa va deveni neînvingibilă și neînfrântă!

*

Să studiam puțin individualitatea Ungurilor vechi! Ungurul vechiu a fost caracteristic, a știut a voi și a să domni pe sine. Fiecare a avut individualitatea sa. De presinte întreg sistemul de instrucțiune să năzuiește a contopi tot caracterul, a rupe voințele individuale și a crea mașini.

Aceasta o drept că să poate obține, dar totodată îi poate căusa și moartea unguirilor. E știut că sufletul vitalității fiecărei națiuni o *caracterul*, ear *virtuositatea*

voinței o puterea creării de sine, care nu să poată definitivă cu triumhuri geometrice, ci ea să poată găsi numai în lumea morală.

O societate nematură desconsiderând legile vieții, voește a băga în jugul disciplinei sale de fier tot ce întâmpină rumpând chiar și puterea de viață. Chiar aceasta o țintim noi cu un zel așa de mare!

Școalele noastre nu pot scrie sentința: «tu de aceea umbli aici, ca să-ți afli sufletul propriu», ci din contra pot să scrie: «tu umbli aici, ca să-ți perzi sufletul și să-l străfor mi în mașină!»

Idealul prusian nu ne lasă a dormi. Noi visăm de atari soldați, cari la unicul mandat să fie gata a ne ucide chiar și părinții! Noi nu cugetăm, că acest anachronism istoric a produs — din mormintele timpurilor vechi — împărăția germană.

Astfel el e în contrarietate cu spiritul timpului, și prin urmare nu poate avea decât o viață momentană.

Nu există putere mai tirană decât societatea ajunsă la un nivel astfel de sfortat și de măestrit. O atare societate vede inimic în fiecare individ original care să deosebește de mulțime. Ea nu poate suferi așa ceva ci voește a schilavi pe toți după esemplul său.

Așa apoi se produce acei bătrâni de 20 ani, în cari nu există nice un ideal, și care căzind în desperare până încă a nu veți și până a nu gusta din bucuriile cele mai nobile, închinându-șe numai averei, bunei stări material și despotismului — pierd pentru vecie îmbrăcămintea omenească.

Așadară societatea trebuie să se abtie mai mult dela acesta indiferință generală, în acele perioade furtunoasă în cari principiile irită spiritele, este cel puțin o viață spirituală, o credință sinceră și idealuri.

De aceea oamenii din epoca presentă ie în stare a-și vearsă sângele lor pentru convingerile lor.

Când însă nivelul spiritelor decreește și când idealul național devine obscur:

indiferentismul predomină maioritatea. Indiferentismul se arată pe toate tere-
nele: în politică, în morală, în bino, în
rău, în dreptatea și în greșelile. Aceste
epoce le caracterizează stima excesivă a
bunei stări, fațaria generală și desinte-
resarea.

Să ne năzuim dară a planta în inima
fiecărui om mai ales caractere și voință
firmă!

Moralul fiecăruia atârână dela idea-
lul ce și-l'a potut crea. Acest ideal ser-
vește de călăuz al vieții. Idealul încă
se poate străforma cu timpul, mai ales
prin lățirea cunoștințelor. Cu toate ace-
stea el trebuie să fie conducătorul omului
în tot decursul vieții, dându-i impuls ași
aduce faptele în consunanță cu caracte-
rul intern, care trebuie să bată în piep-
tul fiecăruia muritor până la ultima su-
flare!

Chiar acolo găsim țara cea mai pō-
ternică, unde se află mai mulți oameni
de caracter.

Dacă studiam caracterul Ungurului
adevărat ne putem convinge, că acela a
fost tot-de-a-una »eroic« . Remână el deci
eroic nu mai mult pe câmpul de luptă, ca în
genere în viață de toate zilele! În această
privință să urmărim pildde Grecilor! Su-
perioritatea grecilor vechi a constat din
aceea, că ei instinctive au înțeles cumcă
în eroism să răsfată adevărata înțelepți-
une și cumcă înțelepțiunea însăși încă e
un ram al eroismului!

Împrejurarea această a fost puterea
de viață a Greciei! Acest eroism înțelept
il aflăm nu numai în Leonida la Termopile,
nu numai în Aristide și Themistocle
la Salamis nu numai în Pausania la Pla-
tea ei și în poeți, în sculptori și în marii
filosofi.

Eroismul se înflăcărează în Eschyl
și Sophocle, în Pindar, Phidia și Plato
chiar ca și în Herodot și în Demosthene.
Acest eroism pe câmpul de luptă a tre-
cut în lumea spiritelor.

Fiecare cap de operă nemuritor din
Grecia atât al poeților cât și al literaților

al sculptorilor cât și al arhitecților res-
piră eroism.

Aceasta împrejurare formează uni-
tatea spiritului grec atât în producțiuni
cât și în arte: a fost Grec. Acela a fă-
cut'o neînvingibilă deși a fost o națiune
mică.

Noi ungurii încă numai așa putem
susta și nu vom peri — între atâta ini-
mici și greutate — a le vieții — dacă fie-
care fiu și fică a patriei va pune remășag
că va fi erou tot-de-a-una și ori și unde!

Viața ne va fi eroică rămânând șim-
pli dupăcum să cuvină luptătorilor și oco-
lind: splendoarea, interesele materiali și
comoditatea. În acest cas ea va fi eroică
— față cu deobligămintele — în toate
ramele științei și a artelor.

Va fi eroică în căutarea adevărului
neegoistic, va fi eroică în sacrificarea de
sine pentru patriă!

Atunci ungurul nu va peri între nice
o împrejurare!

*

Dacă ungurul va fi erou, el va ocoli
aceea degenerare a cetățenismului, care
a înjugat pe un anumit timp națiunile
deștepte ale occidentului în plutocrație.
Setea de bani e cea mai nedreaptă și
mai vană formă de guvernare; ea poate
nemernici o națiune întreagă. Nemica e
mai schimbător și mai întortocător, de
cât norocul legat de bani; în acest cas
societatea omenească nu poate conta la
încredere ori la vr'un fundament solid.
Consoții nedespărțiti ai plutocrației is:
egoismul și persecuțiunea. Societatea re-
cade în perioada înturecului de piatră,
ear ideile sublime grăbesc cu pași repezi
cătră mormânt.

Clasele mai înalte, ca eșite din po-
por — încep a persecuta poporul pentru
a se deosebi de el; ele nu-s mai mult
destoinice a accepta marinositatea, în-
sufletirea și compătimirea. Dacă setea de
bani ține mult, națiunea grăbește spre
apunere.

Plutocrația e chiar așa de pericu-
loasă față de națiune, ea și bogăția față
de omul privat, care e avut și alta ne-

mic. El are numai o patimă: îș teme înbucătura voind a usa numai singur de ea; față de alții îș arată dinții îmbrăcându-se cu ghimpi. El crede, că cu bani poți cumpăra ori ce în lume. El se degredează din ce în ce mai mult, căci nu e apt a și atrage decât pe indivizii din clasele cele mai inferioare, cari cu tendința de a să potea împărtăși în îmbrăcături sunt gata a suferi ori și ce. Sufletul unui atare bogat s'erman să închide din ce înce mai mult până-când recade în stadiul original al perioadelor barbare devenind astfel monstrul naturei dimpreună cu întreaga sa familie.

Egoismul familiar e chiar așa de urit și de păcătos ca și egoismul individual. Nice om, nice familie și nice națiune nu să poate rupe și deschilini de cătră omenime fără a nu-și deplânge amar acest paș. Acuma, ca să putem ajunge la nivelul cel mai înalt al ultraismului basați pe legea sântă a solidarității trebuie: să flămânzim cu flămânzii, să suferim cu suferitorii și să suportăm greutățile cu ingreunații, pentrucă numai așa vom potea rămănea oameni. Iubirea (dragostea), ultraismul, jertfirea de sine și eroismul îș acele virtuți cari desleagă cestiunea socială din întreagă lumea!

*

Ungurul a mai avut nește trăsuri caracteristice vechi anume *simțul de onoare* dezvoltat profund. Mai nașinte cuvîntul: *de omenie*, ori *ne de omenie* decidea în toate cauzele vieței. Acuma doară pentrucă s'au contopit în noi multe clemente străine, ori doară pentrucă preferim comoditatea și bunăstarea: simțul de onoare s'a stricat, ne-am rătăcit; simțul de onore vechi azimăne va fi amentit numai ca suvenire.

Accasta în sine încă ne poate căusa periro. Să studiăm profund nu istoria resbelor și a biografiei regilor ci a dezvoltării omenimei!

Îndată vom observa, că o națiune, numai atunci e mare, când societatea dispune de mai mulți membri *buni*, *iubitori* și *onesti*.

La din contră. când omul devine

carăsi animal răpitor, și ca atare e preferit în societatea; națiunea pornește spre apunere provisoră ori doară definitivă.

... în accasta încă nu urmează, ca omul bun, *marinimos* și de omenie să devină — necondiționat — nenorocit în atari perioade de afundare.

Nu! Ci în contra luptei perioadei rele, el e fericit, sufletul său deși rănit și sângerat totuși s'a înălțat la cel mai înalt grad: el stă preste învinși rămânând în consonanță cu legile universului, cari îi dau aripi!

Singurele proapte ale omului îș realitatea și justiția, accastea-s susșitorii vietei naționali.

Să fim justii sau dreptii, căci atunci toate din jurul nostru vor fi asemenea. Neadevărul să rămănea neadevăr, și atunci nu vom fi înșelați.

Politica încă numai atunci va fi știință adevărată, și respective numai atunci nu vom avea lipsă de dinsa, când în viața comună va domni adevărul și dreptatea; când omul va lucra numai în numele dreptăței, care susține întreg universul în deplină consonanță cu legile sacre a-le lui.

Numai aceea țară să desvoaltă, în care crește numărul celor buni, onestii și dreptii.

*

În ungurul vechiu a fost și ceva simț artistic. Acest simț a fost — deși pe neștiute — destul de acceptibil pentru ceea ce e «frumos.» Accasta apare evident din jocurile, din musica, din cântecele populare și din îmbrăcăminte naționale. Acuma însă năsuese întracolo, ca să stărpească din dinsul toată aplicarea artistică omorând totodată și facultatea imaginătoare. E știut însă, că fără atare facultate nice când poate fi cineva poet artist ori erou, după ce e isvorul inspirațiunei și a însufloțirei.

Inspirațiunea îmbracă spiritul cu aripii. Adevăratul artist cunoaște misterele spiritului tuturor, aducându-le acolo în combinațiune solidară cu viața universului.

Acela în care nu există simț artis-

tic, — prelângă toate eforturile sale — rămâne nematur pentru tot-de-a-una.

Rămâne nematur pentru că nu e apt a pătrunde în amănuntele vieții, cari și le esplică greșit; mare ideea despre unitatea și plenul (întregul) relativ al vieții.

Spiritul artistic e capace a iubi mai bine și admira mai mult, decât semiomul restrâns la $2 + 2 = \text{fac patru}$. Ba să poate zice, că arta mare e viața socială corectă, după ce ea îmbrătoșază toată natura și tot universul, lipsându-l pe om de egoism și prefacându-l într-o ființă conștie de sene.

Facultatea imaginătoare o foarte aripată; care dă omului putere creatoare. Pentru descoperirea științelor încă se recere și la matematică. Când acestea facultate să recește, știința încă stagnează. Galilei a văzut clătîndu-se lampa din biserică Pisei și a inventat perpendicularul. Newton observând cu atențiune căderea unui măr, a descoperit atracțiunea pământului. Poietului îi trebuie numai un cuvînt, ca să poată crea din ruine o lume întreagă.

E păcat dară a estirpa din om — prin paragrafi — facultatea imaginătoare și simțul artistic.

Comitând acest păcat față de o națiune, îi putem cauza și moartea! E adevărat dară că mai ușor putem cârmui mașine decât oameni. Mașinele însă nu trăesc și dela un timp să nimicesc.

*

În urmă întreg sistemul de educațiune ar trebuie să fie unguresc!

Aceasta nu stă din aceea, că vom învăța baietița scrie cuvîntul «*mellett*» cu doi l și cu doi t, și în urmă nice preste șese ani nu o știm aceasta regulă.

Principiul fundamental al sistemului prezent de aducațiune e greșit. Visăm despre aceea, că în timp de șese ani să elaborăm — în toate școalele — un *ce întreg*.

Acest întreg e chiar așa de absurd ca și când am voi a produce în timp de 4—5 ani — în scoala de pomărit — nește

arbori desvoltați de ajuns. Prin aceasta manipulare am obține nește monstri! Atari monstri obținem și prin sistemul prezent de educațiune, care în genere — chiar și obiective — e rău; afară de aceasta nu corespunde nice spiritului național și nice necesității aceluia.

Obiective e rău, pentru că sistemul amentit se năsuiește a îndopa copii în un timp așa de scurt cu toate științele, cari le trebuie în întreagă viața. Aceasta e un ce imposibil și ca să poată deveni posibil totul să restrînge la o coajă de nucă. Aceasta manieră schimosește și despoaie pe copii de viață.

Aceasta are și multe desavantajii, precum:

Întâi: materia de învățămînt e sacă și neconsumabilă știut fiind, că numai amărunturile (indetailurile), au putere *reformatoare de spirit*.

A doua: aceasta știință e apocrifă sau falsă. Repetiția părților învățate sub firma de «*estras pentru memorisare*» încă nu ar schimba punctele de vedere; aceea însă (repetiția) folosită ca știință e numai un schilet defectuos lipsit de viață și menit a introduce principii false. Așadar ea nu are nice o valoare adevărată.

A treia: aceasta învățatură e așa de sacă și de urită, încât timpînd facultatea imaginătoare a copiilor, acestia urăsc pentru tot-de-a-una învățatura și viața spirituală. Puține istetiime ce ș'o însușesc o acopere neștiința ca să devină nematuri pentru întreagă viața, fiind totodată copilăroși în toate afacerile.

A patra: copii devin mincinoși, pentru că nedispunând de ceva valoare internă, în necasurile vieții întregi la toate modurile esterne aruncând pulverea în ochii oamenilor. Înaintea lor toate *s aparinta*, ear maiestria le constă din *rătăciv*.

A cincea: pentru că fiind imaginățiune preste măsură îngreunată: pentru facultatea rațiunii și a intuițiunii nu rămâne timp de esercițiu. Despre simțul artistic nici nu poate fi voarbă. Acest simț îl omoară din zi în zi cu cea mai mare consecință. Numai din acei discipul să poate alege ceva, care a fost rău și ast-

fel nu s'a supus disciplinei scolastice și spiritului sêc al aceleia.

Disciplul bun nu va fi dispus în toată viața sa pentru acceptarea *frumosului*. Sufletul lui va rămânea necultivat pentru întreagă viața.

Omul necult voind a se petrece și distrage devine vită, se îmbată și se dă immoralului.

Artistul însă e apt de usarea spiritului și a moralului, el pricepe catena internă dintre viața personală și cea colectivă.

Dacă scopul științei e a ne tinde o imaginațiune corectă despre funcțiunea întregului univers, apoi de sine urmează că arta e chemată a ne face placută viața, puterea și însufletirea pe toate terenele de luptă. Ele ne fac mai fini și mai culti.

Deja și Grecii vechi susțineau, că armonia e un gen (soi) al frumosului.

Și în adevăr tot cei în realitate frumoși, influențază asupra animei noastre în un mod binefăcător. Ne dispune plăcut și face ca pulsul să ne bată mai vioi; prin această dispozițiune întreg sistemul nervos trece în un stadiu de armonie drăgălași. Așadară suavitatea artistică e cea mai socială simțire din toate câte există pe lume. Nice că există mai mare plăcere decât aceea, ce o poate omul gusta în societate ca pe o inundare electrică ce înalță inimile spre o viață mai ideală, de unde omul poate privi și simți toate cauzele secrete.

*

Din punct de vedere subiectiv educațiunea (instrucțiunea) noastră e mai păcătoasă, fiindcă nu corespunde naturii unghurești și prin urmare ea nu poate fi națională. Așa d. e. față de sănătatea fizică unghurul cel de sânge fierbinte a astrâns a ședeă întrun loc chiar ca și copilul de neamț, care încă cu naștere deodată a fost inghietat.

Neamțul știe ședeă mai ușor întrun loc, el se poate mișca în stânga ori îndreapta la un simplu mandat chiar ca și o mașină.

Nu se îngrijese de mișcare salutară

pentru înviroșarea de ajuns a corpului, adevă nu se fac pași serioși pentru introducerea de jucării și jocuri în liber, cari toate s chemate a oțeli după dispozițiune sufletească. În Budapesta chiar copilele șed dela 10—16 ani ai etății tot câte cinei oare pe zi, și totuși să pretinde ca prelângă un astfel de sistem să devină mame sănătoase!

Cărțile de învățământ se pregătesc și să fabrică după compilații nemțești; ele nu corespund nice rațiunii, nice însufletirii și nice dezvoltării unghurești. Ele nu sunt produse din pământ unghuresc, prin urmare is antinaționale.

Întreg sistemul disciplinar — al tuturor institutelor — e prusesc, merit a șgudui indivizii și voința lor începând dela profesori și până la ultimii discipuli creând din ei mașini.

Senguri prusii încă is vor deplânge amar acest sistem!

Acest sistem însă noauă unghurilor ne poate causa moartea, după ce noi încă nu am trăit, ei vom fi. Prusii is au trecut lor secular, is au cultura și tradițiunea artistică cari toate preponderază în oarecare măsură influență blăstămată sistemului militar.

Noi trebuie sa ne creăm de acuma cultură și arte, spre care scop ni se recer mii de trebuințe.

Școalele noastre trebuie să fie biserici, unde cu evlavie să se inspire discipulilor dor spre înaintarea și dezvoltarea continuă. Acolo să se propună copiilor ceea ce îi interesează și ce corespunde însufletirii și dezvoltării lor sănătoase.

Aceasta să se întemple chiar ca și în gradina de pomărit, unde cultivând arbori sănătoși, acestia sunt apti a rezista adversităților până în sfârșit. În școală discipulul trebuie să învețe a și câștiga voaie pentru viața spirituală, — celelalte rămân până-ce va trece prște pragul școalei.

Să făurim caractere firme, să dezvoltăm facultatea imaginatoare și să prefacem în artă atât intuițiune cât și anima, sufletul, voaia și rațiunea școlarilor!

Cine nu e filosof in o anumită măsură pe pământ, adecă cine nu pricepe înțelesul mai nobil al vieții, cine nu-i artist, adecă cine nu e aplicat în oare-căre măsură a accepta frumosul : acela nu e om în era prezentă, bine nu respectează și nu propovăduiește tradițiunile naționale, cine nu desvoaltă virtuțile străbune aflând

in ele potere înălțătoare la nivelul Europei culte, cine nu se usază de roala cu succes in luptele popoarelor : acela nu e ungar.

(Vajurma.)

HIGIENA COPILULUI.

Nutrirea artificială.

Ca suplimentul laptelui de mamă — în lipsa celui de eapă și asină — cel mai ușor de procurat e laptele de vacă. Acest lapte fiind greu de mistuit, trebuie subțiat.

Înainte de a arăta însăși nutrirea copilului, e necesar să cunoștem compozițiune chimică a alimentelor!

Să o vedem deci aceasta compozițiune!

Oamenii învățați, fisiologii cari petrec zi și noapte lucrarea din corpul omenească afirmă, că corpul tot în 24 oare perde câte 6 fonturi apă și cu ceva mai bine de 2 pe alte materii. Dacă aceasta e așa, ne putem închipui cât de curând ar fi el distrins (dat perirei.)

E lucru constat, că un corp sănătos și bine nutrit dispune și de unele țesături de rezervă pr. grasime etc. cari în timp de lipsă devin materia arzătoare.

Așa în timp de foamete mai întâi arde (se topește) grăsimea, în lipsa careia: maiul și muschii.

Afară de acesta, corpul perde tot în 24 oare atâta căldură cu câtă am poata încălzi 62 fonturi apă dela punctul înghetării la al căldurei. Aceste pierderi mari trebuie contiuu suplenite cu materii noi: cu alimente (hrană sau nutremânt.)

Un aliment trebuie să fie compus din acelea materii, din cari e zidit însuși corpul. Corpul e zidit din următoarele oxygen, magnesiul, hidrogen, fer, natriu,

carbon, sulfur, caliu, calciu, siliciu c'or, azot și fosfor.

Alimentele compuse din acestea părți — prin digestiune — se prefac în sânge; restul se departă din organism că netrăbuitor sub numirea de balebă (escrem.)

Partea bună și nutritoare din alimente se numește: materie asimilabilă.

Materiile asimilabile a alimentelor sunt: albuminiul, grăsimile, apa, sărurile și zaharul.

a) *albuminul*, dă muschilor potere și elasticitate; de aceea oameni tari și lucrători buni sunt aceia, cari se nutresc cu alimente bogate de albuminiu.

b) *grăsimile*, prelângă poterea nutritoare mai încălzesc și organismul.

c) *apa*, ea dizolvă materiile asimilabile și le ajută trecerea mai ușoară în sânge și alte țesături. Ea scoate din corp toate materiile stricate.

d) *sărurile*, să găsesc în sânge, sudori lacrimi și substanța oaselor; sărurile le primim în legătură cu alte materii asimilabile.

e) *zaharul*, consumat în cantitate (măsură) mică ajută respirațiunea; consumat în măsură mare trebuie amestecat cu amidon, ce se găsește în cereale.

Alimentele sunt de 2 specii, și anume:

1. *Alimente animale*, cari provin din corpul (organele) animalelor d. e. laptele, carnea etc.

2. *Alimente vegetale*, cari le căpătăm din plânte.

Lă nutrirea să mai folosesc și unele

minerale, cari fiindcă servesc numai ca adaos la celelalte alimente, se zic *condimente*.

A) *Alimentele animalice.*

1. *Laptele.* (Mai pe larg vezi la «Nutrirea însăși!»)

Derivatele laptelui sunt: *Smântână*. Ea e grăsimea laptelui ce se alege pe deasupra. *Untul*, conține grăsime, caseină, zahar și săruri. *Brânza*, *cașul* și *urda* conțin cu deosebire caseina.

2. *Ouăle*. Ele sunt prototipul unui aliment complet, căci conțin toate materiile asimilabile, cari trebuiesc la prepararea sângelui. Ouăle ferte ușor se pot consuma de ori și cine, precând cele prea coapte pun la probă și stomacul cel mai sênatos. Pentru ferberea lor, e destul timp o minută.

3. *Carnea*. Părțile ei constitutive sunt fibrele, sucul și grăsimea. Modul de pregătire hotărăște, în ce grad are să fie nutritivă.

Supă bună și carne bună nu putem avea deodată. Supa va fi bună, dacă carnea s'a [pus la foc deodată cu apa. La carnea macră trebuie adaos grăsime pr. unsoare (unt, untura) și legume.

Carnea de vînat, se consumază mai ușor ca cea de animale domestice, dar de regulă fiind macră, trebuie să-i adaogem grăsinii, în care cas devine grea la mistuire. Acrimile ajută mistuire; de aici le esplică adaosul salatei etc.

4. *Peștii*, dau un aliment nutritor, dupăce albumiu și grăsime însemnată. Peștii ferți se pot recomanda și bolnavilor, precând cei fripți sunt mai grei la mistuire.

B) *Alimente vegetale.*

1. *Cereale*. Aci se numără: grâul, secara, porumbul, orzul, ovăsul, orizul și meiul.

a) *grâul*. Din grâu se fac 2 specii de faină: albă și neagră. Cea albă se mistuește ușor, dar nutrește puțin. Cea neagră nutrește de ajuns, deoarece ea conține tot albuminul ce se găsește în grâu;

b) *secara*. Ea e forte nutritivă, dar se poate recomanda decât celor cu stomac taró.

c) *Porumbul* (cucuruz, păpușoi, málai) deși nu conține albuminiu ca celelalte, dar poterea-lui nutritivă nu se poate trage la îndoială, fiindcă e foarte bogat în amidon și grăsimi.

d) *orzul* și *ovăsul*, formează nutre-ment pentru oameni e bună numai supă din ele, pentrucă favorește coacerea și tăierea tusei.

e) *orizul* și *meiul*, sunt alimente ușoare și nutritoare.

C) *Legumele*. Aci aparțin: fasolea, lintea și mazerea, cari cuprind o specie de albumiu numit «*legumin*» Bucatele gătite din legume câștigă foarte mult în prețul lor nutritiv, dacă li-să adaoge și grăsime. La fertul lor se recomandă apă de ploaie sau de rîu; la cas contrar să-se adaogă la apa de fântână puțin sodiu curat.

Indivizilor cu stomac slab se recomandă legumele despicate de coajă (pireia) pentrucă coaja bobilor se mistuește foarte cu greu.

Legumelor aparțin încă o multime de alimente vegetali, cari pe masa omului sêrac au valoarea alimentelor de frunte. Atari vegetale sunt:

a) *cartofii*. din ei $\frac{3}{4}$ părți sunt apă, ear restul amidon. Chiar din acest motiv ei sunt de puțină valoare nutritivă. Cei avisati a trăi numai cu cartofii, sunt slabi, ear copii de regulă pătinesc de scrofulă. Cartofii bogati în grăsimi pr. ouă, lapte etc. sunt foarte gustoși.

b) *varza* (curechiul.) Asemenea e seracă în materii nutritoare, dar pregătindu-se bine, devine gustoasă. Ca adaos la carne grasă, stempără căldura și înaintează mistuirea.

c) *morcovii*, *nașii* și *călăraba* se des-ting prin marea cantitate de zahar ce conțin. *Spânăcul* prin cătațimea de fer ear *salata* prin aciduurile recoritoare: *Curbetele* (dovleci. Iudăii), *pepenii*, *castraveții*, ciupercile și bureții servesc parte că alimente și parte ca adaos (condimente.)

3. *Poamele*. Aci se numără: strugurii, merele, perole, persecile, ciroșele prunelene, fragile, nucile, alunele etc. Ele servesc la curățirea sângelui, apoi la recre-

are; răcorirea și buna dispoziție a organelor digestiunii. Se recomandă copiilor și din motivul, că le susține apetitul și nu le obosește stomacul.

C) Condimentele.

Rolul lor este: 1. a da gust mai plăcut bucatelor. 2. de a favoriza mistuirea, 3. de a recrea poteriile organelor oboșite. Condimentele le primim din toate trei remnele naturale; așadar ole pot. fi: *animalice, vegetale și minerale.*

1. *Grăsimile.* Unele dintre grăsimi se folosesc exclusiv numai ca adaos la gătitul bucatelor. Dintre grăsimile animalice se numără aci: untul, untura (unsoarea) de porc, untura de gănsă, seul de vită etc. dintre celea vegetali: untul de lemn, oleul de in, de eucubetă, de rapiță, de nuci, de migdale etc.

2. *Zăharul și miereu.* Înaltă valoarea nutritivă a alimentelor și servesc drept material de încălzit și îngrășat pentru organism. Abusarea de dênsele e vătămătoare pentru sănătate.

3. *Sarea.* Ea face bucatele mai gustoase, servind totodată și ca mijloc de conservare. În măsură mare ea atacă întreg organismul.

4. *Oțetul,* el asemenea face bucatele gustoase ușurând digestiunea prin poterea sa de a dizolva albumiul și amidonul

În măsură mare devine periculos organismului provocând anemie (săracie de sânge) etc.

5. *Cafeaua,* conține prelungă puțină materie nutritivă, substanții narcotice sau amoroase.

Laptele adaos la cafea, o face mai nutritivă și mai puțin ațitătoare. Cafeaua multă provoacă bătăie de inimă și slăbire generală.

6. *Ciaul.* El mai nutritiv ca cafeaua, el încălzește organismul până la asudare.

În măsură mare lucră asupra corpului asemenea cafeauei.

7. *Ciocolata.* Valoarea ei nutritivă întrece pe a cafeauei și a ciaului, după ce e destul de bogată în amidon și gră-

simi Cu lapte gătită dă un nutremânt prețios.

8. *Aiul, ceapa, ardeiul (piparica), mărarul, selerul, chiminul, juneapănușul, muștarul, hreanul, piperul, cuișoarele, scortisoara, frunza de laur etc.* n'au nice o valoare nutritivă. Ele ăscită nervii, dau poftă de mâncare și aduc o circulare de sânge mai repede.

Folosite în loc de alimente, precum fac de regulă țerenii noștri cu ceapă usturoiul etc. provoacă: a) inflamațiuni cronice de stomac; b) lipsă de hrană și c) sete mare. care așteaptă stămpărare cu băuturi spirtoase.

Aci se poate stători o regulă pentru toate condimentele și anume:

«Copiilor li se sdruncinează sănătatea din fundament atunci, când sângele lor având destulă putere vitală, se mai ațită și cu condimente.»

Beuturile.

Ele servesc spre stămpărarea setei ce se naște în organism, decâte-ori sângele are lipsă de materii fluide. Ele se împart în 2 clase, în ape și alcoolice.

Apa. După ce însuși organismul nostru e compus din $\frac{1}{3}$ părți de apă, putem deduce marea ei importanță pentru stămpărarea lui. Apa conține: var, (calce) magneziu, fer, sare acid carbonic, aer atmosferic și substanță organică.

Apa cea mai bună de beut e apa de izvor.

Mai puțin bună e cea de riu. La spălat și la fert se recomandă. apa de ploae și de nea (zăpadă.) Ori-ce aliment ferbe mai curând și mai bine cu apă de ploae: ea se recomandă și la spălarea corpului și a rufelor.

Apele minerale, pr. pucioasă, săruri etc. și se folosesc de beut ori de scaldat cu scop de vindecare din diferite boale.

Beuturile alcoolice, numite astfel dela spiritul sau alcoolul ce-l conțin. Aceasta beuturi au puțină valoare nutritivă, ele se caracterizază numai prin efectul lor îmbătător și ațitator.

Aci se numără:

Berea; conține apă, apoi 1—5 la sută alcool; mult acid carbonic, puțin albumin și substanție amară. Materia nutritivă ce-o conține este amidonul. Abuzul de bere tîmpește mintea, încăreă corpul cu bugezală și îl trîndăvește. Befrea bine dăspită se recomandă femeilor lăptătoare, pentrucă înmulțește laptele.

Vinul se compune din apă, alcool, tanin, zahar, săruri și oleuri aromatice.

Vinul bun în măsură moderată provoacă o circulațiune: mai repede, înaltă potere imaginătoare și «veselește înima omului» precum zice scriptura.

Rachiul (vinarsul.) El conține mai mult alcool decât toate beuturile alcoolice. Această însușire îl face vătămător sănătăței. El n'are de loc valoare nutritivă, așadară folosirea lui se poate legitima numai ca medicament.

Abusarea de rachiu aduce întreită miseria: fizică, materială și morală.

Beția degradează pre om la dobitoacie făcându-l să-și pearză ori-ce simț de rușine conștiință, gata a comite ori-ce crim și fărădelegi.

Tutunul (tabacul.) Conține 2—8 la nicotină, una dintre cele mai puternice otrave. O singură picătură ajungo spre a omorî un căne.

În periodul creșterei, va să zică pânăla al 24-lea an ori ce încercare de a fuma să sîmte adânc în organism. Copii fumători lucrează sistematic la stoarcerea sucurilor vitei.

Laptele de vacă se subțiră astfel:

- în câteva zile; una parte de vacă și 3 de apă.
- pânăla a 3 lună: una parte de vacă și 3 de apă.
- dela 3—6 lună: una parte de vacă și 1 de apă.
- dela 6—7 luni: două parte de vacă și 1 de apă.

do aici încolo trecem treptat pînăce ajungem la laptele natural.

Ordinea amestecărei de sus, nu o absolut validă. Acolo unde impreviziunile cartii, se poate începe mai de timpuriu, unde nu la tot cazul mai târziu.

Ca nutrețiune artificială se cores-

pundă scopului, adecă ca copilul să-l poată suporta și astfel să se desvolte proporționat, să recere din partea părinților o atențiune specială.

E necesară în prima liniă: *alegera laptelui*.

Aci se consideră nu numai buna stare sanitară a vitei, ci și nutrețiunele ei. E constatat că trecerea deodată a vitei dela fîn la earbă, ori chiar nutrirea ei numai cu lături etc. influențază în mod însemnat asupra cualității laptelui.

Laptele bun și nefalsificat se poate cunoaște astfel:

- o picătură aruncată în apă se confundă.
- o picătură aruncată pusă pe unghia și ține forma.
- Laptele bun e gros și alb, ear nu albastru transparent.
- Frecându-l între degete trebuie să simțim că e un soros.
- Pus pe foce prinde polița pe deasupra numai decăt.
- Laptele bun e dulce la gust și miroasă plăcut.

Laptele ce nu intrunește condițiunile de sus, sau e falsificat sau e dela o vită nesănătoasă ori nutrită rău etc.

Dacă am căpătat lapte bun să iveste întrebarea: cum să-l păstrăm acela ca să nu se strice, în care cas ar face rău băutului și astfel negreșit trebuie delaturat.

Laptele se păstrează (conservează):

- Prin ferbere. Spre scopul această se pune în sticle cam de 200 grame și astfel timp de $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ de oară se ține în apă ferbinte ori se ferbe directe.

După această procedură glăjile se astupă bine, ca să eschidom aerul, potându-se astfel păstra mai multe zile foră frică de stricare. Ferberea mai are și avantajul, că omoară din lapte unele insecte, ce pot causa osebite morburi. Chiar din acest motiv, laptele nefert consult a nu se folosi la nice un cas.

În cas contrar să nu uităm a ne prevedea (preste zi) vara de 2 ori carna odată cu lapte proaspet.

Laptele fert se păstrează în loc rece, ear când se întrebuițază, trebuie încăl-

zit puțin adaogându-se apă după modul arătat. Laptele subțier înainte de a-l ferbe, devine mai plăcut. Amestecarea lui cu alte materii, o putem face numai cu consiliul medicului.

Conform etății copilului, putem adăoge la lapte și puțin zahăr (la una litră cu o linguriță de cafe) sau câteva sfărături de sare. Când scaunul copilului e greoi, putem înmulți zaharul până la 4 linguriță.

Când copii sufer de urdinare mai ales în lunile de vară, le putem da și alte ferturi pr. supă de orz, ovės, urez sau chiar supă din osă de vițel tēner.

Aceste ferturi se pregătesc astfel:

Pentru copii mai debili, precum și pentru cei din primele 2 luni, sēmântăle amentite să ferb întregi. Mai târziu se macină cu o moară de cafe. Din aceasta făină să ia la o litră apă cu 2 linguri mici. După ferbere cam de $\frac{1}{4}$ oară, se strecură, ear apa evaporată să suplinește cu altă apă ferbinte până la $\frac{1}{2}$ litră. Acestei fluidități se mai adăoge și zēhar ori sfărături de sare.

Espusă fiind și aceasta fluiditate stricațiunei, pentru conservarea ei se recomandă maniera aratăată la lapte. Ar fi consult a se pregăti de 2 ori proaspētă.

Cuantitatea nutremētului, ce corespunde unei alăptări se specifică astfel:

În luna primă: 5—6 linguri mari.
 » » a doaua: 8—11 » »
 » » a treia: 9—12 » »

Numerii acestia încă nu sunt absolut valizi, căci mulți copii nutriți artificial, consumă mai mult că cei nutriți cu laptele mamei.

Sugerea din țita naturală să nu se conceadă mai mult de 15—20 minute; din pompa de supt se hrănesc și mai îngrabă ca de 15—20 m.

Nutremētul artificial se tinde copilului cu pompa de supt. Pompa trebuie să fie simplă, din motivul curățāniei de un conținut cubic de 300 cm; și la o anumită cuantitate să fie marcată cu nește linii. Să fie provēzută cu dop de suger (plută) prin care să fie condusă o țeve de sticlă pără la fund

Vērful din afară a țevei să fie de gumă destul de lung spre a-o putea porta după trebuință.

Pentru copii ce nu pot sugere tare, se recomandă pompele de sistema lui Soltman.

Ca principiu să se observe, că restul din pompă, să se delature după fiecare alăptare, ear țeva și pompa să se curată cu o peria. Cât timp nu se folosește pompa trebuie ținută în apă rece. Nutrirea artificială în primele luni se întēplă în modul arătat.

Din luna a 7-a putem încerca și cu acești copii întērcarea. Că în ce mod și cu ce alimente s'a amentit mai sus. Aci întērcarea fiind puțină diferită între alimentele vechi și noauă, ne va succede mai ușor; e vorba adecă numai despre modul de a mânca.

Nutrirea în etatea mai târziu.

După întērcarea definitivă, mēncarea se înmulțește cu așanumitele prăjituri sau aluaturi, cari aci pășese ca nutremēt binefieri.

De atari prăjituri se ține pismēțul (Zwiebackul), chifli prăjiți și udați, bucāți de jemlă prăjite și amestecate în supă etc. Oauele moi asemenea sunt foarte acomodate spre nutrire.

Supă de carne pregătită rațional e una dintre cele mai principali alimente, care trebuie folosită zilnic barem odată între alte mēncări.

La pregătirea supei se recomandă următorea metodă:

Se mērunțește în bucāți de 2 cm. $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ chlgr. de carne de vită mēcră aleasă din partea dindērēpt a vitei, care amestecându-se cu puțină sare și nap galbēn se așază în un vas bine închis. După această se ferbe timp cam de 3 oare; scoțind acuma toate din vaș și răcindu-se se pun în pressă, ocașionalminte încă se mai adăoge apă sau lapte.

Supă pregătită astfel conține toate materiile nutritoare din carne și așa atāt în zile senine, cât și înorate (în morburii) se poate folosi cu nespos efect.

Cu finea anului prim se poate folosi și puțină carne goală, măruntită bine și făcută găluște apoi ferte în supă; precum și lăptări bine conservate.

Cu aceasta ocaziune amintesc, că la tot cazul e de lăsat datina rea de a moșteni nutrețul în gură și apoi al da copilului spre consumare.

Nutreținte vegetali potom folosi numai după 1½ ani, dar acela să conste din simple foi (d. e. salată etc.) spre a se putea mistui ușor. Acestea se tind copilului tot-de-a-ună în măsură mică și de regulă între alte mâncări.

După ce copilul poate mânca, se ne năsuim a-i procura nutreținte bogate și ușoare. Cu acestea alimente să suplinesc nu numai materiile pierdute, ci să promoveze și creșterea regulată.

În scopul acesta folosim pe zi 5 mâncări regulate, aplicate precum urmează :

Mâncarea primă, ce i-se dă vara la 7, iar iarna la 7—8 oare deminează constă din lapte fere ori cafe de ghindă (cu una lingură mare la ¼ litră apă fierdă ca ¼ de oară și strecurată :

A doua mâncare, ce i-o dăm dela 9—10 oare constă din ceva prăjituri apă-

turi apătoase cu unt, ori în lipsa acestora din un ou moale.

A treia mâncare, la 12 oare, constă din supă și carne ușoară d. e. de pui etc. sau în loc de carne ceva prăjituri cu oue.

A patra mâncare, la 3—4 oare după ameazi, constă din cafe de sus, eventual lapte sau supă. Dacă copilul nu suferă de urdinare, i potem da vara puțină poame cu o jelmă înmuiată.

A cincea mâncare, sara la 8 oare constă din supă de carne ori lapte.

Zaharul prestă tot trebuie înconjurat, deoarece copiii suferă în mistuirea.

Dela al treilea an, fiind copilul destul de dezvoltat, se poate pune la masa regulată, dar folosând încă tot bucatole îndatinate.

Mâncările aromate, unsurose și grele trebuie eschise de totul. Vin ori cafe regulată să i-se dăe numai cu consiliul medicului.

Cu un cuvânt alimentele copilului până la etatea de 7 ani și mai bine, se fie bogate, ușoare și aplicate regulat în timpul arătat, dacă vom ca acela să se dezvoltă regulat atât corporal cât și spiritualmente.

Vasile Rebrean.

POESII POPORALE.

1.

Frunză verde ia nalba
 Lua-mii bade ori ba
 Poate că te-oi și lua
 Când va face plop pe pere,
 Meru dulce vișinele,
 Codoriștea porumbele;
 Și atunci badiță atunci
 Când va face meru nuci.

2.

Frunză verde de măr acru
 Lasă pe badea la dracu;

Ca badea-i un beutor
 Câte crișme tot dator.

3.

Frunză verde alamie
 Ce am iubit nu-mi mai trebuie,
 Neci la moartea mea să-mi vie.

4.

Ochi-mi plâng inima mi cere
 Că n'am mândră pe plăcere
 Pe plăcerea ochilor
 Pe voia părinților.

5. 6.

Poruncit'a poruncit.
 Poruncit'a bădiță
 Dela fên' dela clăit
 Să-ne lăsăm de iubit;
 De iubit cine se lasă?
 Pân' poate eși din casă,
 De iubit nu m'ași lăsa
 Până capu 'n sus mea stă.

6.

Până-i fata fată mare
 Neci o grigiă 'n lume n'are,
 Dacă fata se mărită
 Mintenaș i mai gândită,
 Bate vântul pochilatul,
 Trăește rău cu bărbatul,
 Dar zo portul cel fetesc
 De urit i mai urit,
 Trăește mai veselit,
 Dar zo portul nevestesc,
 De frumos e mai frumos
 Dar trăește mai aludos
 Învêlitu-i cu jălit
 Măritatu-i cu bănat
 Și nu trăești desmerdat.

7.

Mult mă 'ntreabă inima
 Doru-mi de măicuța,
 Da cum să nu-mi fie dor
 Muntele nu-i trup de om
 Și muntele are dor,
 Muntele-i munte de peatră
 Și doru nu-i se găță,
 Muntele-i munte cu flori
 Și-i cu dor de multe ori,
 Eu fiind fată sêracă
 Cum să nu duc dor de maică.

8.

De aici pân' la Brașeu
 Nu-i nime strein ca eu,

Numai mierla din pădure
 Dar neci aia nu-i străină,
 Că îi cucu frate dulce:
 Mierla a căzt' la beteșug
 Merge cucu și o 'ntr eabă:
 Dragă soră ești beteagă?
 Ba-su beteagă frate dragă
 Și beteagă și-oi muri
 Și cine me va mai jali.
 Dar cucu din graiu grai:
 Ba eu soră te-oi jali
 Că mi-ai cerni penele.
 Da mierla din graiu grai
 Cuce, cuce frate dulce!
 Nu grabi cu cerneala
 Dragă frate mai scula,
 Să-mi 'nveț pui a sbura
 A sbura și a cânta
 Pe 'clombele codrului
 Tot în glasu cucului.

Culesă de I. Pop.

ÎNȘTIINȚARE.

Ungaria pe an 6 florini.
 Pă jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinătate:

Pe an 20 franci.
 Pe '2 an 10 franci.

Administrațiunea.

Cuprinsul: Scrisori deschise către V. A. Urechea, președintele ligii culturale. (II.) — Suplimente la etnografia Asiei și Europei ostice din secolul al IX-lea și al X-lea. — Cuvintele române imprumutate de limba maghiară. — Cum «va fi Ungaria»? — Higiena copilului. — Poesii populare. — Înștiințare.